N°. 42. Donderdag 17 October 1912. 12de Jaargang.

Het Koloniaal Weekblad

Orgaan der Vereeniging

OOST EN WEST

Opgericht door Kolonel G. E. V. L. van Zuylen, 21 Maart 1900.

„Het Koloniaal belang is een algemeen Nederlandsch belang."

Abonnementsprijs per jaar:

Vrij aan huis of franco per post binnenland, bij vooruitbetaling	f 2.50
Voor Oost-Indië en het Buitenland	„ 4.—
Afzonderlijke nummers	„ 0.05

Prijs der Advertentiën:

Per vakje . . . . f 2.—

Bij contract reductie.

MEDEDEELINGEN of INGEZONDEN STUKKEN moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan de Presidente: 7a HEERENGRACHT, DEN HAAG.

Voor *Administratie* en *Verandering van Woonplaats* wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, *51 Verhulststraat.*

Voor *Advertentiën* tot de Drukkerij „LUCTOR ET EMERGO", AMALIA VAN SOLMSSTRAAT, *Telefoon 4424*, beiden DEN HAAG.

LEDEN of ABONNÉ's, die het Weekblad niet tijdig ontvangen, of zij die VERHUIZEN worden verzocht hiervan bericht te zenden aan den Administrateur, Verhulststraat 51, Den Haag.

Inhoud van dit nummer.

De Indo en de oprichting van een Artsenschool.

(*Aangeboden*).

Met een gevoel van bittere verontwaardiging nam ik uit het 41e nummer van Het Kol. W.bl. kennis van hetgeen door het hoofdbestuur van de „Bond van Geneesheeren in Ned.-Indië" in het bulletin van die bond vermeld stond, ter afkeuring van het voorstel van de regering tot oprichting van een twede artsenschool te Soerabaja. Ik heb die beschouwingen van het hoofdbestuur niet in hun geheel gelezen; het doet er trouwens niet toe. Hetgeen er uit dat bulletin in Oost en West is aangehaald, is voor mij voldoende, om naar aanleiding daarvan mijn verontwaardiging te uiten en één en ander op te merken.

Dat men in Indië niet volkomen met de door het Hoofdbestuur van de Bond van Geneesheren gekoesterde denkbeelden instemt, blijkt voldoende uit het feit, dat De Javabode één en ander uit het artikel overnam onder het hoofd „Misplaatste zelfverheffing", terwijl ook het Bat. Nieuwsbl. enige afkeurende beschouwingen aan het artikel wijd. Intussen komt het mij voor, dat tegen het artikel uit het bulletin van vermelde bond niet ernstig genoeg geprotesteerd kan worden.

Om niet met De Javabode van schandelik over het artikel te spreken, acht ik het een diep treurig verschijnsel, dat het Hoofdbestuur door zijn artikel toont zeer weinig kijk te hebben op Indiese toestanden niet alleen, maar tevens op de psychiese eigenschappen van de Indo en al even weinig geneigd is, zich de belangen en het lot van de Indo aan te trekken.

„De Indo heeft van huis uit het land aan een werkkring, waar toewijding nodig is. Hij heeft geen wilskracht, dan alleen in het kwade, terwijl vele Indo's van abortus een broodwinning en van overspel een tijdverdrijf maken. De Indo kent geen plichtsbesef en laat om de kleinste nietigheden zijn betrekking in de steek. Hij trouwt zonder in staat te zijn vrouw en kinderen te onderhouden." Ziedaar enkele eigenschappen en karaktertrekken, die volgens dat Hoofdbestuur, de Indo kenmerken en hem ongeschikt maken voor het ambt van arts. Voorwaar, een zeer verpletterende uitspraak, maar terecht vraagt het Bat. Nieuwsblad waarop die berust. Het Hoofdbestuur toont hierbij zeer lichtvaardig te wezen in het generaliseren.

Onder het korps indiese geneesheeren zelf telt men verscheidene Indo's, maar niet alleen daar, doch ook in andere takken van dienst, o. a. kontroleurs B.B., ingenieurs, officieren, tandartsen enz. Velen onder hen hebben zich zeker buitengewoon verdienstelik gemaakt. Deze bewering met namen te staven, lijkt me overbodig. Ieder, die zich omtrent Indië en indiese toestanden op de hoogte houd, kent voorbeelden te over. Ook hier te lande bekleden verschillende Indo's betrekkingen en studeren ettelike Indo's aan onze Universiteiten en Hogescholen. Nergens is de psychiese minderwaardigheid — in welk opzicht ook — van de Indo met zijn volbloed hollandse kollega ooit gebleken en zijn onontvankelikheid voor westerse kultuur. Zulks blijkt ook uit het feit, dat het aantal studerende Indo's aan onze indiese lagere en hogere burgerscholen voortdurend toeneemt. Gelukkig mogen we uitroepen.

Ik wil hier tevens wijzen op de onder Hollanders alom heersende denkbeelden, als zouden Indo's, als bastaarden tussen Europeaan en Inboorling, de kwade eigenschappen van beiden hebben overgeërfd, terwijl dan van de goede niet eens gerept word.

Een mening, die bijna vastgeroest is in Indië, maar tevens een mening, die alle biologiese grondslagen mist. In alle geval is dit wel waar: dat de bastaard tussen blanke en bruine, d. w. z. de bruine Indo, veel beter aangepast is aan zijn tropiese omgeving dan de blanke Hollander.

Uit dit oogpunt bezien moeten we de bruine bastaard niet onderschatten en kunnen „huweliken" tussen Hollander en Inboorling een zegen zijn voor Indië. Vergeten we hierbij vooral niet, dat de Indo zijn geboorteland liefheeft, terwijl veelal de Hollander slechts naar Indië trekt om aldaar verbetering van maatschappelike positie te zoeken.

Van de psychiese minderwaardigheid van de Indo is, ik herhaal het, niets bewezen. Wel is waar vind men er natuurlik slechte elementen onder, doch waar vind men die niet. Ten allen tijde is door de volbloed Hollander op de Indo neergezien en werd hij in het algemeen slechts tot lagere ambtsbekledingen toegelaten. De Indo is daardoor in 'n scheve positie geraakt, daar hij zelf zich de meerdere voelde boven de Inlander, terwijl deze de Indo als zijn gelijke placht te beschouwen. Het resultaat van deze positie is een verbittering onder de Indo's, waarbij zij zich dikwijls van hun slechte zijde hebben laten kennen. Dit kon ook niet anders, daar de Indo van lieverlede door de volbloed Hollander in de verdrukking werd gebracht. Hieruit blijkt echter geenszins de slechte natuur van de Indo.

De door het Hoofdbestuur van de Bond van Geneesheren in Indië geciteerde slechte karaktereigenschappen van de Indo, zijn slechts onverantwoordelike, niets zeggende boutade's. Wat zegt dat Hoofdbestuur wel van de Hollanders, die in konkubinaat leven en de kinderen uit dit konkubinaat ontsproten, met hun moeder niet erkent, de kampong instuurt en zich verder niet om hun lot bekommert? De tijd is gelukkig gekomen, waarbij men aan de Indo meer en meer de aandacht schenkt en zich zijn lot aantrekt en hem tracht te verheffen, door verschillende wegen tot ontwikkeling en beschaving voor hem open te stellen. Dit zal door iedereen, die hart heeft voor Indië en de Indo, gelukkig genoemd worden. Immers ontwikkeling en kennis kunnen slechts ten goede werken en nooit ten kwade. Een nieuwe stap in deze richting is het voorstel van de regering tot oprichting van een twede artsenschool te Soerabaja, welke stap men in het belang van Indië moet toejuichen, ook omdat nog steeds een tekort bestaat aan het korps geneesheren in Indië.

Het Hoofdbestuur keurt af, dat Indo's toegelaten worden voor het ambt van arts, op grond van de reeds vermelde redenen. Zijn deze argumenten waarheid, wel, dan is 't ook konsekwent aan de Indo de pas af te snijden tot andere hogere takken van dienst, omdat vooral in Indië, waar nog zo heel veel verbetering eist, voor het ambt van geneesheer zeker niet meer plichtsbesef en moraliteitsgevoel nodig is, dan voor een ander ambt, b.v. dat van kontroleur B.B. enz.

En al ware de Indo zo slecht, als het Hoofdbestuur meent, dan nog toont dit kollege door zijn artikel zeer weinig meevoelen voor het lot van hem, die ook „Hollander" is. Is het dan niet de plicht te zorgen, dat voor hem zo spoedig mogelik alles gedaan word om hem te verheffen en te ontwikkelen en hem te maken tot een nuttig lid van onze zo schone koloniën.

Het Hoofdbestuur van de Bond van Geneesheren in Ned.-Indië had wijzer gedaan zich te onthouden van een dergelike lichtvaardige kritiek over de Indo en zich in alle gevalle veel voorzichtiger uit te drukken.

Kennis en ontwikkeling is macht, en de oprichting van een twede artsenschool kan de Indo en daarmee ook Indië, alleen ten goede komen.

Amsterdam. P. E. KEUCHENIUS.

Uit de O.-I. Mail.

De Gezondheidstoestand. Het Bat. Nbl. schrijft in zijn nr. van 18 September:

„De cholera steekt weer allerwege het hoofd op. Hier ter plaatse vermeerdert het aantal gevallen met den dag; elders is het al niet anders. Semarang is den 16en dezer weder besmet verklaard; Madioen den 13den (ook wegens pokken); Pajakoemboeh, Solok en de negorij Boekittandang (Sum. Westkust) volgden den 15en. Te eerstgenoemder plaatse ter Sumatra's Westkust komen, volgens een telegram aan het Bat. H.blad, dagelijks 20—30 gevallen voor; de toko's zijn gesloten; de handel staat stil;

de barakken zijn overvuld met lijders; en de ziekte breidt zich steeds meer uit. Te Padang komen dagelijks gevallen voor, ook bij Europeanen.

„Zoo liggen dus, „zegt het blad, „overal besmettingshaarden, vanwaar de ziekte zich weer verplaatsen kan, over heel Java en heel den archipel. We zijn de ziekte gedurende de laatste drie jaar feitelijk geen oogenblik kwijt geweest; ze steekt nu overal met vernieuwde heftigheid het hoofd op."

Krachtige maatregelen worden te Batavia, meldt de Javabode, door den geneeskundigen dienst genomen ter bestrijding van de cholera. Op het oogenblik is de stad in tweeën verdeeld. Al de gevallen ten noorden van de lijn Pintoe Bessie, Sawah Besar, Defensielijn van den Bosch worden naar het stadsverband vervoerd, terwijl die ten zuiden in het militaire hospitaal worden opgenomen.

Natuurlijk heeft, waar de patiënt in eigen huis kan worden verpleegd, isolatie plaats.

Voornamelijk legt men er zich op toe de lichte gevallen het eerst te vervoeren. Deze zijn het gevaarlijkst voor verdere uitbreiding.

Velen laten zich inënten.

De besmetverklaring van Soerabaja wegens pokken is half September opgeheven.

Daarentegen scheen de pest in Kediri weer toegenomen. Dr. Terburg is 18 Sept. j.l. derwaarts vertrokken voor 't nemen van scherpe maatregelen.

Quarantaine-station op Onrust. Het quarantaine-station op Onrust nadert zijn voltooiing. De assistent-resident en de heer Posno, de chef van de gewapende politie, die belast zal worden met de bewaking van Onrust, gingen er voor een inspectie heen. Over drie maanden zal alles gereed zijn en zullen de gebouwen in gebruik genomen kunnen worden. De electrische centrale heeft reeds proef gedraaid en goed voldaan. Zoo schrijft de Javabode.

De boschbrand op den Merbaboe. De enorme boschbrand op de helling van den Merbaboe duurde medio September jl. nog steeds voort.

De brand is ontstaan op de onderneming Ampel, aan de oostzijde van den berg, waarschijnlijk door onvoorzichtigheid van een houtskoolbrander. Deze onderneming heeft dan ook vrij aanzienlijke schade geleden, meldt het Soer. Hbld. Het vuur heeft zich daarna langs Noord- en Westzijde voortgeplant, en de bosschen, toebehoorende aan de ondernemingen, aan die zijden, verwoest; de aanplant echter heeft weinig schade geleden. Op het oogenblik zijn het enkel gouvernementsbosschen, die een prooi der vlammen worden.

Over ettelijke uren gaans rondom den geheelen bergtop zijn bosschen en kampongs verwoest, tot zeer groot nadeel van lager gelegen ondernemingen. De beheerders zullen met het bestuur overwegen om maatregelen te treffen ter voorkoming of beperking van soortgelijke onheilen.

De Smeroe werkt. De Smeroe heeft, na een langdurige absolute werkeloosheid, zijn arbeid hervat. Deze berg is de laatste dagen geregeld in wolken gehuld en daarom van uit Malang zeer slecht waar te nemen.

Donderdagmorgen vermeenden we echter iets te bespeuren, dat op een rookpluim geleek, doch konden daaromtrent geen zekerheid krijgen en de volgende dagen evenmin, meldt de Malangsche correspondent van de N. Soer. Ct. Zondag kregen we een tastbaar bewijs in den vorm van aschregen, die zeer hinderlijk is voor de oogen en overal binnendringt. Den geheelen voormiddag was de lucht loodachtig grauw en was des avonds nog niet opgeklaard en evenmin van aschdeeltjes gezuiverd. Er viel dien morgen meer asch dan gedurende de eruptie in November van verleden jaar.

Dat de Smeroe werkt of gewerkt heeft, kunnen we dus als vaststaand aannemen. In hoeverre daardoor nadeel is berokkend aan de nabij gelegen ondernemingen, is nog onbekend.

De expeditie naar Nieuw-Guinea. De expeditie naar Nieuw-Guinea, kortgeleden vertrokken onder leiding van kapitein Franssen Herderschee, schijnt geen erg voorspoedige reis gehad te hebben. Het weer was vrij ruw en nagenoeg iedereen aan boord van de „Edi" was zeeziek.

De gouvernementsstoomer „Arend" werd reeds op den tweeden dag van de reis lek. De Dajakkers moesten pompen, hetgeen gelukkig hielp, anders had dit vaartuig naar Soerabaja terug moeten varen om eerst gerepareerd te worden.

Den 28en Augustus arriveerde de expeditie te Koepang.

Over de voeding aan boord wordt nogal geklaagd.

Borneo. De resident der Westerafdeeling van Borneo seinde 13 Sept. naar Batavia:

„Referte 10 dezer verzonden kort verslag Juli jl., Toepat die bevolking in Moealang (Sanggau) opruit geen belasting te betalen, werd 2 dezer gearresteerd en bij poging tot ontvluchting door milit. patrouille neergelegd; een Amboineesch fuselier onbeduidend gewond; grootste deel der bevolking heeft thans belasting betaald; enkele raddraaiers gevlucht.

Celebes. Daeng Pabarang, een berucht bendehoofd in het Pangkadjenische, is 14 Sept. door kapitein Frakkers met een patrouille van 50 man geknipt. De bandiet zou naar Soerabaja worden overgebracht.

Aardbeving. Uit Menado is dd. 13 Sept. aan het Soer. Hbl. geseind:

„Gedurende de laatste maand zijn op de Talaoet Eilanden tachtig aardschokken waargenomen. De jeugdige civiel gezaghebber vluchtte per eerste gelegenheid met zijn echtgenoote naar Menado.

Inlandsch nieuwjaar. Het eind der vastenmaand is te Semarang door de Inlanders kalmer gevierd dan vorige jaren. Door velen wordt dit toegeschreven aan de dure levensmiddelen. Zoo schrijft De Locomotief van 14 Sept. jl.

De Indische partij. Te Soerabaja werd 16 Sept. een propaganda-avond gehouden door den heer Douwes Dekker voor de Indische partij, in de koffiekamer van den schouwburg. Het aantal bezoekers bedroeg ongeveer 200. Het bulletin van den bond van geneesheeren werd op scherpe wijze afgekeurd.

Ten slotte werd besloten aan de Koningin een telegram te zenden met de strekking beter onderwijs te erlangen, om den Indo meer geschikt te maken voor de latere overname van de bestuurstaak, waarop zij volgens de Indische partij recht hebben, daar Indië toch hun land is. Voor de verzending van het telegram werden gelden verzameld. Een voorloopige Soerabajasche afdeeling der Ind. partij werd opgericht. 70 leden traden toe.

Gisting tusschen Arabieren en Chineezen te Bangil. Naar de N. S. Crt. verneemt, zou te Bangil een groote animositeit tusschen Arabieren en Chineezen bestaan, waardoor men vreest voor botsingen tusschen beide rassen.

Men vertelt, dat een Chinees een paar Arabische vrouwen in zijn toko ietwat suspect zou hebben bejegend, ten gevolge waarvan door een aantal Arabieren den Chinees een flinke „verzoling" werd toegediend.

Vooral te Bangil mogen de Chineezen wel oppassen, en de Arabische medeburgers niet molesteeren. Er zitten te Bangil zooveel Arabieren, dat men die plaats wel eens: „Klein-Arabië" noemt.

Bovendien is te Toeban, Pasoeroean en elders gebleken, dat de Mohamedaansche bevolking, voornamelijk de santris, één lijn trekken met de Arabieren. Een reden te meer voor de Chineezen, om zich zeer kalm en rustig te houden, zooals ordentelijke ingezetenen betaamt. Zoo besluit bovengen. blad.

Het Atjehsche Sultansgeslacht. De dood van Toeankoe Machmoed, het hoofd van het geslacht der voormalige sultans van Atjeh, sedert de verbanning van den pretendent-sultan, Toeankoe Mohamad Daoed, met Toeankoe Pangeran Oesen en diens 4 zonen, vestigt voor een oogenblik de aandacht op de thans in Atjeh zich nog bevindende afstammelingen van het sultansgeslacht. Zoo schrijft Het Vaderland van 15 dezer.

Veel kracht schijnt er niet te zijn uitgegaan van Toeankoe Machmoed, met hem zou, volgens den Atjehschen correspondent van de Deli-Crt., een man zijn heengegaan, die persoonlijk weinig beteekende, doch die door de persoonlijkheid van zijn vrouw toch een positie innam, waarmede rekening diende te worden gehouden. Doch aangenomen mag worden, dat hij zeer verknocht was aan den persoon van gouverneur Swart, waarvan hij nog blijk gaf door, overeenkomstig den wensch van den gouverneur en tegen het verlangen van zijn echtgenoote en familieleden, zijn wil kenbaar te maken om in het militair hospitaal te worden opgenomen, met de woorden: „wat mijn Radja doet is

welgedaan, men volge onvoorwaardelijk diens wil".

Doch nu Toeankoe Machmoed er niet meer is, wordt Toeankoe Radja Keumala zijn opvolger genoemd, als vertegenwoordiger van 't oude sultansgeslacht.

Deze Toeankoe, „een persoon van veel grooter beteekenis dan de overledene", verbleef twee en een half jaar ter bedevaart in Mekka (1906—Maart '09) en keerde in Atjeh terug „als een overtuigd aanhanger van het moderne Mohammedanisme". Uit de koloniale verslagen weten we van hem slechts (K. V. van 1910), dat hij afwisselend vertoefde bij Toeankoe Machmoed te Kota-Radja en bij Panglima Polim te Lam Sie en dat op zijn gedrag tot dusver niets viel aan te merken. Dat „tot dusver" is teekenend en duidt niet op een groot vertrouwen van het bestuur in zijn persoon.

Het nieuwe hoofd der voormalige sultanspartij is gehuwd met een dochter van wijlen Toeankoe Machmoed en een zwager van Panglima Polim, het invloedrijke Sagihoofd der XXII Moekims. Zijn vader, wijlen Toeankoe Asem, de gewezen voogd van den pretendent-sultan, en gedurende vele jaren leider van het verzet, was de oudste broeder van Toeankoe Machmoed.

Zoo zijn er thans in Atjeh twee krachtige, vermoedelijk ons bestuur niet al te zeer genegen en zeker het meest op den voorgrond tredende persoonlijkheden, die in nauwe familierelatie tot elkander staan. Bij hetgeen toch hierboven reeds werd aangestipt omtrent de persoonlijkheid van Po Tjoet Meurah, de weduwe van Toeankoe Machmoed, noemt de verslaggever van de Deli-Crt. haar „een vrouw, die door de natuur met een buitengewoon krachtigen mannelijken geest werd begiftigd, een strijdbare in den volsten zin des woords". En opvallend is het, dat, naar aanleiding van haar hardnekkige weigering om haar zieken echtgenoot in het militair hospitaal te doen opnemen, haar door den gouverneur werd verweten, geen vertrouwen in hem te stellen en in hem slechts den „kafir" te zien.

Vele afstammelingen van het oude sultansgeslacht bevinden zich als bannelingen buiten Atjeh, elders in den Archipel. Een zoon van den gewezen pret.-sultan Toeankoe Ibrahim volgde reeds in 1904 met goed gevolg de lessen op de school te Bandoeng. Doch ook houden verschillende van hen zich in Atjeh op: in het Meulabohsche ter Westkust, in de XXVI Moekims en ter hoofdplaats. Te Kota-Radja moet zich vermoedelijk mede bevinden de thans 16-jarige zoon van Toeankoe Machmoed en Po Tjoet Meurah, Toeankoe Ali.

Het is nu maar te hopen, dat Toeankan Radja Keumala ons in de toekomst even weinig last zal veroorzaken als de overleden Toeankoe Machmoed, anders zou dit ons in groote moeilijkheden kunnen brengen.

Aldus besluit Het Vaderland.

Suikerbiet-cultuur op Java. De Javab. vermeldt, dat de onderneming „Gangsiran" bij Batoe een zeer geslaagde voorloopige proef is genomen met het kweeken van suikerbieten. Uit Europ. zaad werden o. m. twee groote bieten verkregen, na drie en een halve maand reeds zoo zwaar als in Europa eerst na een wasdom van vijf maanden.

Wij lezen in het Soer. Hbld. omtrent deze voorloopige proef nog 't volgende: Dr. v. Faber alhier heeft twee bieten van drie maanden, met een gewicht van 600 en 940 gram zonder bladeren — in Europa is op dien leeftijd het gewicht zonder bladeren 400 gram — op de suiker onderzocht. En hij vond niet minder dan 15½ % suiker, terwijl in Europa dit percentage gemiddeld 9 % bedraagt.

Begrijpelijk was de dokter met dit mooie resultaat zeer ingenomen, en de proefnemer, de heer Loebell, eveneens.

De commandant van de zeemacht naar Soerabaja. De nieuwe commandant der zeemacht in Nederl.-Indië, de vice-admiraal Pinke, werd, volgens het Soer. Hbl., in het begin van October te Soerabaja verwacht.

Daar zal hij besprekingen houden met betrekking tot de in aanbouw zijnde torpedohaven en over de strategische belangen van de groote havenwerken. De heer Pinke zou ongeveer een week te Soerabaja blijven.

PEST OP JAVA.

Overzicht der 14-daagsche opgaven, welke officieel zijn verstrekt van de nieuwe pestgevallen en 't aantal overledenen op Java over de laatste zes maanden.

1912.	Malang. gevallen	Malang. overleden	Madioen. gevallen	Madioen. overleden	Soerabaja. gevallen	Soerabaja. overleden	Kediri. gevallen	Kediri. overleden	Toeloengagoeng. gevallen	Toeloengagoeng. overleden	Ngawi. gevallen	Ngawi. overleden	Totaal. gevallen	Totaal. overleden
10—23 April . . .	26	24	13	12			1	1					40	37
24 April—7 Mei . .	48	47	10	10									58	57
8—21 Mei	36	34	4	4									40	38
22 Mei—4 Juni . .	45	41	5	5					1				51	46
5—18 Juni	? (opgave ontbreekt ons)													
19 Juni—2 Juli . .	53	33											53	33
3—16 Juli	59	58											50	58
17—30 Juli	29	28	1	1			3						33	29
31 Juli—13 Aug. . .	81	79	7	6			11	11	1	1			100	97
14—27 Aug. . . .	88	89	1	1			11	11					100	101
28 Aug.—10 Sept. . .	52	52	1	1			25	25					78	78
11—24 Sept. . . .	80	77	6	6			38	38	1				125	121
25 Sept.—8 Oct. . .	94	86	4	4	5	5	37	35	1	1	3		144	131
Totaal in ongeveer 6 maanden													881	826

PERSONALIA.

Bevordering van den Gouverneur van Atjeh. In het Atj. N. en Adv.bl. lezen wij: „Bijna alle ingezetenen van Koeta-Radja hadden zich Dinsdagavond 10 September omstreeks 7 uur vóór het gebouw der hoofdwacht verzameld, ten einde in optocht den Gouverneur te gaan gelukwenschen met zijn bevordering tot luit.-generaal. Voorafgegaan door de muziek, die met een opwekkende marsch de ongeordende stoet in beweging zette, verdwenen allen paarsgewijze in de voorgalerij van de Roemah-Basar, welke basar dien avond echter wel wat in het gedrang kwam door de overgroote massa bezoekers, die van hun belangstelling wilden getuigen. Bij monde van kolonel Schilham werd de gouverneur namens allen gefeliciteerd met de hooge onderscheiding.

De nieuwe resident van Pasoeroean. De ter vervanging van den heer L. Kreischer, met ingang van 2 October jl. tot resident van Pasoeroean benoemde assistent-resident van Djember, de heer B. Schagen van Soelen, staat nummer 11 op de ranglijst van ass.-residenten. Twee jongere collega's, de heeren C. W. A. v. Rinsum en H. Rijfsnijder, zijn reeds hoofd van gewestelijk bestuur, respect. van Bantam en Batavia. — 29 jaren geleden, in 1883, trad de heer Schagen v. Soelen in 's lands dienst, was werkzaam als adsp.-controleur en controleur in de residenties Batavia, Kedoe, Banjoemas en Besoeki en werd in 1903 ass.-resident van Goenoengkidoel (res. Djokjakarta), welke functie hij daar achtereenvolgens vervulde te Modjokerto (res. Soerabaja), Banjoewangi en Djember (res. Besoeki). Hij staat bekend als een flink bestuursambtenaar.

Uit het feit, dat de heer Van Soelen tot gewestelijk bestuurshoofd van Pasoeroean is geroepen, zou de gevolgtrekking kunnen worden gemaakt, dat de heer J. Bosman, als wiens opvolger als resident van Besoeki hij algemeen genoemd werd, ook wegens zijn bekendheid met de in dat gewest bestaande bijzondere toestanden op economisch gebied, voorloopig niet meer aan heengaan denkt.

Aftreden van den dir. B. B. Hetzelfde blad weet mede te deelen, dat de heer D. Tollenaar, directeur van binnenlandsch bestuur, in de eerste dagen van Januari a.s. zijn betrekking, die hij alsdan ruim 2½ jaar heeft vervuld, zal neerleggen.

De regeering ziet zich voor de moeilijke taak gesteld om een geschikten vervanger te vinden.

Aanvankelijk werd als opvolger genoemd de resident van Soerabaja, de heer J. Einthoven, later sprak men van den resident van Besoeki, den heer J. Bosman, terwijl thans ook kansen worden toegeschreven aan den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, den heer W. J. Coenen.

Conflict. Het Bat. Nbl. meldt, dat de secretaris van het departement van gouvernementsbedrijven, de heer von Faber, en de chef van het mijnwezen, de heer Van Lessen, naar Buitenzorg zijn gegaan in verband met door den G.-G. verlangde inlichtingen in zake een conflict tusschen den resident van Benkoelen en den mijningenieur Van Tiel, ontstaan door het ongeluk in de mijn Lebong Soelit, waarbij een aantal werklieden zijn omgekomen.

Hulde aan Viersen. — Naar aan het Soerab. H.blad is gemeld, werd bij zijn terugkomst te Menado aan den onderwijzer Viersen, het eereburgerschap van de Minahassa en een stok met gouden knop met inscriptie door de bevolking aangeboden. De fraai uitgevoerde oorkonde is onderteekend door 43 districtshoofden, gewezen hoofden en aanzienlijken.

Aanslag op een assistent. De landraad te Medan veroordeelde 18 Sept. den Javaanschen koelie van de onderneming Bandjarnegri, die getracht had den assistent Schouten met een parang van 't leven te berooven, tot drie jaar dwangarbeid.

Ontslag uit 's lands dienst. De oudste in dienst zijnde architect, de heer L. van der Tas te Bandoeng, aan wien onlangs door de regeering als blijk van waardeering voor zijn goede diensten een gratificatie van *f* 5000 werd toegekend, heeft verzocht om in het begin van de maand December uit 's lands dienst te worden ontslagen.

Dr. J. A. Koch. Het Soer. Hbld. deelt mede, dat de bekende chirurg Dr. J. A. Koch te Bandoeng, besloten heeft in November te repatrieeren.

Een jongere broeder van dien chirurg, J. H. Koch, jarenlang assistent van professor Lameris te Utrecht, en gedurende het laatste jaar studeerende aan de Universiteiten te Breslau en Berlijn voor tropische geneeskunde, heeft zich ingescheept voor Indië en kan begin October te Bandoeng zijn, om de praktijk van Dr. Koch, den oudere, over te nemen.

Suriname.

In het vorige nummer phantaseerden wij, naar aanleiding van het Koloniaal Verslag, over den bouw van een lichten ijzeren steiger over de modderbank voor Coronie de zee in en voorzien van een eenvoudig trammetje. De zetter, die Coronie blijkbaar een goed hart toedraagt, was daarmede niet tevreden en wilde dadelijk een tram-netje hebben. Als de brave Coronianen hierin maar geen bittere ironie zien.

De Coronie-correspondent van De Surinamer — zie het nummer van 15 September — acht een luchtschip nog altijd het beste hulpmiddel om over de modderbank te komen. Over gebrek aan belangstelling heeft Coronie zich zeker niet te beklagen.

In genoemde correspondentie trok nog een andere mededeeling de aandacht: „Er bevinden zich namelijk twee kotters van St. Laurent (een Fransch straf-établissement in de Marowijne-rivier) in Coronie's haven. Die kotters begeven zich langs de zeekusten, schieten er flamingo's en ander schoongekleurd gevogelte, om het dan naar Frankrijk te zenden, alwaar die veeren duur gekocht worden. Daar moet toch wel een aardig duitje aan te verdienen zijn, om een paar kotters alleen voor dat doel te bemannen!"

Zou het niet op den weg liggen van de Vereeniging tot bescherming van dieren te Paramaribo — als deze ten minste nog bestaat — om bij het Koloniaal Bestuur aan te dringen op maatregelen om het uitroeien dezer vogels te beletten?

***

In het nummer van 8 September van hetzelfde blad lezen wij, dat een communiqué in het blad, een paar maanden geleden medegedeeld — nl. dat Mgr. Van Roosmalen het plan om aan de meisjespatronaten een hoedenvlechtcursus te verbinden had goedgekeurd — aanleiding werd, dat eenige heeren weer eens hun volle aandacht aan deze industrie hebben geschonken. Er heeft zich een comité gevormd, dat zich ten doel stelt de hoedenindustrie in Suriname in te voeren.

Door dit comité zijn reeds de voorbereidende maatregelen getroffen om tot de oprichting van een vlechtschool te komen. Hiervoor heeft zich 't comité tot den Gouverneur van Curaçao gewend om de noodige inlichtingen aangaande de vlechtschool te verkrijgen. Tegelijk zijn een bekwame hoedenvlechtster, die aan het hoofd der vlechtschool zal staan, en vlechtmateriaal gevraagd.

Blijkens hetgeen de Amigoe di Curaçao van 24 Augustus schrijft, is het blad zeer ingenomen met dit plan: „Wij hopen — aldus het slot van het stukje — dat onze zusterkolonie door Curaçao geholpen worde bij het aanleeren van het vlechten, opdat zij ons later helpe in het verstrekken van goed stroo. Zoo helpen de zusterkolonies elkander, en gaan we gezamenlijk vooruit."

Twee leden van het comité onderzoeken of in de Surinaamsche bosschen het vlechtstroo te vinden is. Dat de Carludovica palmata, die het vlechtstroo levert, in Suriname zeer goed groeit, moet intusschen reeds gebleken zijn.

„Dat deze zaak de sympathie van geheel de bevolking, van hoog en laag heeft, hiervan zijn wij overtuigd. Voor menig huisgezin toch, voor menigen stillen arme zal hierdoor uitkomst verkregen worden. Waar nu een kwijnend bestaan wordt doorleefd, daar zal dan een blij en opgewekt leven gebracht worden.

Wij twijfelen er dan ook geen oogenblik aan, of het comité zal vooral bij het gouvernement en bij de meergegoeden onder ons niet alleen een krachtigen moreelen, maar ook en vóór alles een klinkenden financiëelen steun vinden."

Hierbij teekenen wij nog het volgende aan: Blijkens een mededeeling in De West van 20 Sept. werd de heer M. Nassy, vertegenwoordiger van Suriname op de Kol. Landbouwtentoonstelling te Deventer, op 22 Augustus jl. op Het Loo ontboden, daar Hare Majesteit een onderhoud over Suriname wenschte te hebben.

Bij dit onderhoud, waarbij de Koningin opnieuw blijk gaf van hare groote belangstelling in de West-Indische Koloniën, sprak Hare Majesteit de hoop uit, dat de hoedenindustrie ook een bron van inkomsten zou worden voor Suriname.

Wij twijfelen er niet aan, of deze koninklijke belangstelling zal de zaak ten goede komen.

***

In Suriname heeft zich een comité gevormd om te bespreken, hoe de kolonie een plaats zal kunnen innemen op de tentoonstelling „De vrouw 1813—1913", die op 1 Mei 1913 te Amsterdam zal worden geopend.

Het plan is een inzending voor te bereiden, die uiterlijk 14 Febr. 1913 te Paramaribo ingeleverd moet zijn, om, na aldaar een week te zijn tentoongesteld, met bekwamen spoed te worden ingepakt en naar Holland verzonden, ten einde uiterlijk in de 2e helft van Maart te Amsterdam te zijn.

Suriname van 10 September, dit plan mededeelende, teekent daarbij aan:

„Met veel warmte bevelen wij medewerking aan. De arbeid van de Surinaamsche vrouw! Veel is dat nog niet. Niet het werk van de huissloven — sympathieke, maar beklagenswaardige wezens. Maar het werk, dat de plaats van de vrouw in deze Maatschappij teekent — dat blijk geeft van haar ontwikkelingsgang. Moge dit plan de oogen openen. Hoe bescheiden ook zij, wat er gepresteerd wordt, — dat de resultaten worden ingezonden om tot eene aansporing, een prikkel te zijn tot opwekking van de sluimerende vermogens! Moge 1913 — het eeuwfeest van de geboorte van het koninkrijk Holland — tevens het conceptie-moment zijn van een komend koninkrijk der Surinaamsche Vrouw".

***

In haar nummer van 17 Sept. geeft Suriname onder het hoofd „Een betreurenswaardige zaak", wat wij zouden kunnen noemen de geheime geschiedenis van de niet-deelneming van Suriname aan de internationale tentoonstelling op het gebied van rubber- en aanverwante artikelen te New-York. Uit het zeer uitvoerige artikel knippen we slechts dit:

„Intusschen heeft de commissie de kolonie in een slecht daglicht geplaatst. De reeds genoemde heer Staines Manders beklaagt zich er bitter over, dat de commissie hem kosten heeft laten maken — plm. 600 dollar — om hem op het laatste oogenblik af te zeggen.

De heer Staines Manders schreef, dat hij sommige inzendingen moest verwijderen om de gevraagde oppervlakte voor Suriname te verkrijgen; een speciale bovenvloer werd gelegd; ingevolge het uitgedrukte verlangen werd er een fraaie stelling ontworpen.

„Nadat al deze regelingen getroffen waren — zoo schrijft de heer Manders — telegrafeerde de commissie aan den heer Brugman, haar vertegenwoordiger, dat zij niet meer zou tentoonstellen. Nooit te voren heb ik zulk een behandeling ondervonden van eenig land."

Wij vreezen, dat hieruit een nog ongunstiger reputatie dan zij al heeft voor de kolonie geboren zal worden."

De Surinaamsche Bode, die de zaken dikwijls van den tragischen kant beziet, schrijft in haar nummer van 21 September, naar aanleiding van deze inderdaad zonderlinge historie: „Suriname is o. i. naar de teekenen des tijds, zijn einde nabij." ....

„Die vreemdsoortige handeling — indien alles juist teruggeven — zal Suriname niet in verwikkeling met N.-A. brengen, — al komt het ons voor, dat de New-Yorksche commissie recht op schadevergoeding voor de reeds gemaakte kosten ten faveure der kolonie heeft — maar het in-treurige van alles is: dat Suriname zoo'n erg „pauvre figuur" maakt — zich aan bespotting, enz. prijs geeft.

Gesteld eens, dat de T. C. in haar hoofd krijgt en de ruimte voor Suriname bestemd, openlaat en vlak vóór den ingang een uithangbord plaatst met 't opschrift:

Zie Suriname's welvaart in de voor haar bestemde ruimte!

Dit zou o. i. verschrikkelijk, een nagel aan de doodkist van Suriname, maar geen compliment voor „the Dutchman" kunnen zijn."......

Uit hetzelfde nummer knippen wij deze beschouwing omtrent het vertegenwoordigend lichaam der kolonie:

......„De levenszee kan zoo gevaarlijk zijn als zij wil, het schip van den Staat met ap- en dependenties zal toch veilig in de haven komen, als er beproefde mannen aan boord zijn." ...

Helaas, het aantal beproefde mannen in de Volksvertegenwoordiging neemt zoodanig af, dat de bevolking kippenvel ervan krijgt.

Als we dadelijk er op wijzen, dat het lid Smith er uit is; dat het lid Fabriek naar Europa voor onbepaalden tijd is vertrokken; dat het lid T. L. E. wegens ouderdomsgebreken en het lid A. F. C. C. wegens drukke ambtsbezigheden moeilijk de Statenzitting kunnen bijwonen; dat de leden d. C., Mr. B. v. L., Mr. B. en Th. allerbeste mannen doch ambtenaren zijn; dat er niet veel van het lid D., dat een zeer drukke praktijk als geneesheer heeft, mag gevergd worden; dat er heel weinig van de leden O., Z. en v. O. kan gezicht worden, en last but not least, dat het ijverige lid B. B. niet zoo jong en krachtig meer is, dan kan men zelf uitvinden: hoeveel beproefde mannen er nog aan boord van ons Volksvertegenwoordigend schip zijn.

Hebben we geen recht te vragen: Vader, waarheen voert ge ons in 1912... Heere help!"

***

Van den gouverneur van Suriname heeft het uitvoerend comité van de Scheepvaarttentoonstelling het bericht ontvangen, dat hij de permanente tentoonstellingscommissie te Paramaribo, onder voorzitterschap van den directeur van den landb. aldaar, uitgenoodigd heeft zich te constitueeren als commissie voor de kolonie Suriname.

De heer M. Nassy, districts-commissaris te Paramaribo, thans met verlof hier te lande, zal de kolonie hier vertegenwoordigen en met de centrale commissie van E. N. T. O. S. samenwerken ter voorbereiding van de inzendingen van de kolonie op de tentoonstelling.

De gouverneur van Curaçao heeft evenens een commissie voor de tentoonstelling ingesteld, bestaande uit de heeren Martinus Boom, H. J. Cohen Henriquez, H. P. de Vries, René Hellmund en S. E. L. Maduro.

Curaçao.

Voor rekening van de firma S. E. L. Maduro & Sons wordt in een der loodsen aan het Waaigat een motorboot gebouwd, welke bestemd wordt voor den dienst in het Schottegat en wel om passagiers van en naar de daar liggende stoomschepen te vervoeren. Ook zal deze boot gebruikt kunnen worden om lichters te slepen.

De boot is 40 voet lang en wordt voorzien van een benzine-motor van 4 cylinders, systeem Buffalo, van 36 paardekracht. Zij kan van boven zoodanig overdekt worden, dat nòch de machine nòch de passagiers van de golven te lijden zullen hebben.

Door dezelfde firma is op haar werf ook een telefoon aangebracht, waarmede de booten, die daar aanleggen, van boord af verbinding kunnen krijgen met de stad.

Cur. Crt.

***

Sisal. — De Vertegenwoordiger der Eerste Sisal Cultuur Maatschappij, de heer C. S. Gorsira JPEz., heeft ons in de gelegenheid gesteld, met hem ons aan te sluiten bij Dr. Cramer en den Heer Dussel tot een bezoek aan „Mount-Pleasant".

Alles was daar in volle actie. De aanhoudende droogte heeft de wenschelijkheid van kunstmatige irrigatie bewezen.

Op verschillende plaatsen was men druk bezig met het uitgraven of omranden van putten, het opstellen van windmolens, of het metselen van reser-

FEUILLETON.

KAREL FREDERIK HOLLE.

Een pionier van de Preanger.

II. (*Slot*).

Zijn voorbeeld prikkelde tot navolging. Binnen enkele jaren was zijn perceel omringd door eene veel grootere oppervlakte van inlandsche ontginningen, en die Soendaneesche voortrekkers verzaakten in hunne manier van grondbewerking zelfs de voorvaderlijke traditie, waar een man als Holle hun door zijne eigene uitkomsten toonde, dat boven het goede, het betere gaat; en dat het eerwaardige voorgeslacht de dingen ook wel eens verkeerd had gedaan.

Voor zijne landgenooten gaf hij zijne ervaringen ten beste in tal van geschriften — waarvan men de nomenclatuur vindt in de „Encyclopaedie van Ned.-Indië" — en in tal van opstellen, in verschillende Indische tijdschriften verspreid. Daar liet hij bijv. zijn waarschuwende stem hooren tegen de zoo vaak gevolgde onoordeelkundige wijze van ontginning van woeste berggronden, waardoor de vruchtbare bovengrond allengs wordt weggespoeld, en betoogde de noodzakelijkheid van terras-aanleg. Zijn eigen land leverde de proef op de som. Terwijl Parakan Salak en elders onderscheidene tuinen van een nieuwe humuslaag voorzien moesten worden, zou de theeheester er gedijen, bleven de gronden op Waspada vruchtbaar uit zichzelf. En de Inlanders volgden die terrasmethode bij den aanleg hunner tabaksvelden — zonder djimat.

In Holle leefde, behalve de Indische Strom (landhuishoudkundige), de Indische publicist. Al wat den vooruitgang van de Preanger en het belang der bevolking raakte, kwam in een reeks van opstellen ter sprake: conversie van grondbezit, irrigatie, vischteelt, veestapel, zijdewormteelt enz.

De beteekenis van de figuur van Karel Frederik Holle lag intusschen nog niet zoozeer in hetgeen hij voor den vooruitgang van de Preanger deed, als wel in zijn ijveren voor de opheffing van de oude, verkeerde toestanden. Eerst moest de akker van het onkruid gezuiverd worden, zou men het nieuwe zaad kunnen uitstrooien. „There 's something" — neen, er was heel veel, dat rot was, in 't complex van die administratief bijeengevoegde regentschappen. Tijdens hij den dienst van het gouvernement verliet, om de openbare zaak te gaan dienen, heerschten er allerwegen onrecht en armoede in de

voirs. Een paar honderd Hectaren zijn al onder sisal gebracht. Na de felle buitengewone droogte staat men verstomd, dat de meeste plantjes nog in leven zijn, sommige gedeelten er zelfs frisch uitzien. Waar op zwarten grond geplant werd, is de sisal bijna overal doodgegaan. De roode gruisgrond schijnt de meest geschikte voor deze cultuur. Nu, dergelijke grond is er in overvloed.

Op de kweekbedden staan duizenden plantjes flink en gaaf, gereed om uitgezet te worden in het open veld, als er maar regen komt.

Wij zagen daar ook ploegen met een c u l t i v a t o r, een ploeg zonder schaar, maar in plaats daarvan voorzien van vijf krabbers, die den grond vrij diep en geregeld omwoelen, dieper dan met tjappen mogelijk is. De ploeg werd door 2 ossen getrokken, maar bij kleiner terrein zou men het best met een ezeltje af kunnen, zelfs is menschentrekkracht voldoende. M o u n t P l e a s a n t kan een modelplantage worden, de meer methodische werkwijze, welke dan wordt ingevoerd zal zeer zeker navolging vinden op andere plantages, misschien zelfs ook bij kleinere landbouwers.

Methodische administratie is het eenig redmiddel voor den landbouw op Curaçao. Geen cent uitgeven zonder verantwoording, geen halve cent meer dan noodig is.

Zooveel mogelijk het systeem van taakwerk onder de werklieden invoeren. Aangenomen werk controleert zichzelf, geeft meer verdiensten aan den arbeider en meer profijt aan den plantagehouder.

Wij wenschen de Eerste Sisal Cultuur Maatschappij veel succes, het is een proef, die echter wel kans van slagen heeft.

A m i g o e.

***

D o k t e r s n o o d. Dr. O d u b e r doet, wat hij kan, maar is alleen niet in staat, de plm. 1000 zieken van Aruba te bezoeken. Dringend vraagt men ons de aandacht van het Bestuur te willen vestigen op het overgroot aantal scheurbuiklijders op Aruba, terwijl slechts één geneesheer voor hen kan zorg dragen.

Op informatie uitgaande beweerde men, dat in zeer veel gevallen een geneesheer toch weinig doen kan bij dergelijke zieken, die meer behoefte hebben aan goed drinkwater, wijn en plantaardig voedsel.

Nu er van Nederland zooveel geld komt voor de arme zieken, zou het misschien aanbeveling verdienen een gedeelte te besteden aan deze natuurlijke geneesmiddelen, indien althans de Geneeskundige Raad van hetzelfde oordeel is als onze zegslieden.

Een dokter meer voor Aruba zou heelemaal geen weelde zijn, maar 't gaat nu eenmaal niet, op Curaçao hebben we zelf gebrek.

Of zou Suriname ons misschien voor een paar maanden kunnen bijspringen?

We vragen buitengewone middelen, dat weten we, maar de toestand is ook buitengewoon en een groote wonde is niet met een klein pleistertje te heelen.

A m i g o e.

***

De P r i n s e s J u l i a n a schijnt bij de Surinamers in den smaak te vallen. Ongeveer 100 personen deden er een uitstapje mee naar Demerara, vanwaar ook weer meerderen medegingen naar Paramaribo.

Hopen wij spoedig het bericht te mogen ontvangen dat de P r i n s e s goed voldoet en door de Kolonie Suriname wordt overgenomen, dan kunnen wij ook weer denken aan een stroomverbinding tusschen de eilanden.

A m i g o e.

***

V e e t e e l t. Altijd heeft men beweerd, dat veeteelt van grooter nut is voor onze Benedenwindsche eilanden dan landbouw.

Op het oogenblik staat het echter zeer treurig met onze veeteelt. De groote beesten, koeien, paarden en ezels, zijn door gebrek aan voeder in massa gestorven, alleen de geiten weten hier en daar nog wat op te pikken en het leven te rekken.

De meeste veehouders zijn niet in staat voor al hun beesten krachtvoeder, of hooi uit Amerika te laten komen. Voor een groot gedeelte worden de beesten aan hun lot overgelaten in den drogen tijd, en als deze droogte lang aanhoudt, komen zij om van honger.

Dat is een wantoestand waarin verandering dient gebracht. Bij elke droogte vermindert onze veestapel.

Onze tegenwoordige landbouwkundige heeft dit begrepen, en legt zich ernstig toe om in het gebrek aan veevoeder te voorzien.

Een dag of tien geleden brachten wij een kort bezoek aan C a s C h i k i t o e en zagen daar bedjes met alfalfa, een soort klaver, uitstekend geschikt voor veevoeder, wat meermalen gesneden kan worden en telkens weer krachtig uitspruit.

Het paragras is reeds algemeen hier bekend, maar het schijnt veel water te vragen, ofschoon het bijna zeker is dat de landbouwers te veel water geven aan dit gras en het daardoor te duur maken.

Met een weinig besproeiing groeit alfalfa echter uitstekend. Er zullen zeker ook proeven genomen worden of het gedroogd kan worden en bewaard voor droge tijden, wat met paragras zeer zeker niet kan geschieden.

Als de regentijd eerstdaags invalt, spruit overal vanzelf gras uit, maar het is zeer de vraag, of dat wel veel voedsel geeft, terwijl het reeds bewezen is, dat het zeer nadeelig is de eerste jonge spiertjes door het vee te laten afgrazen. De geit a...wordt er zwak van en sterven meermalen aan buikziekte. En voor dat de maisstokken als voeder dienen kunnen, verloopen er nog eenige maanden.

Zou het nu niet raadzaam wezen, het jonge gras wat te laten groeien en de beesten vooreerst met alfalfa te voederen? De beesten komen dan weer spoedig op krachten. Duur is het niet en het groeit snel.

Het noodige zaad is te koop bij den Landbouwkundige G. B. D u s s e l.

A m i g o e.

***

De Curaçaosche couranten uiten zich in dankbare woorden over de belangrijke giften, die uit Nederland voor de noodlijdenden toegevloeid zijn, en spreken met veel lof over de bemoeiingen door onze vereeniging in deze verricht.

Preanger. Dat onrecht op te heffen, die armoede te doen ophouden en tegelijk die onwetendheid, die moeder des bijgeloofs, stelde Holle zich tot levenstaak. Hij vervulde die taak zoo goed, dat men hem, behalve „den vriend der Soendaneezen", ook wel „den profeet van de Preanger" noemde. De sultan van Koetei, die mede tot de vele bezoekers van Waspada behoorde, kwam daar in loco tot de opvatting, dat de bevolking Holle beschouwde niet als hun landheer, maar als hun vorst. De koning van Nederland versierde zijn borst met twee ridderorden, die van den Ned. Leeuw en van Oranje-Nassau. Doch wat beteekende dit bij zijn rang als mensch? Hooger voldoening dan zoo'n koninklijk besluit moet hem geschonken zijn door zijn eigen bewustzijn, dat hij deze les altijd indachtig was geweest: „Begraaf uw talent niet in de aarde; de menschheid heeft u noodig. Niet één arbeider kan zij missen bij haren tempelbouw."

Tijdens Holle het beheer van Waspada op zich nam, was de baanbreker voor den vooruitgang van de Preanger in hem reeds geboren. Hij ging thee, maar hij ging ook nieuwe begrippen planten.

Geruimen tijd diende het tijdschrift van het Bataviaasch Genootschap hem tot orgaan voor zijn hervormingsplannen. Daar ontboezemde hij zich over het onrecht, den Inlander aangedaan; daar toonde hij aan den druk, door heerendienst en gedwongen koffiecultuur geoefend op de schouders van den Inlander.

Een reorganisatie van het bestuur der Preanger was het glanspunt van Holle's leven. Het beteekende zóóveel, dat met den geest van Jan Kompanie was afgerekend, dat zijn denkbeelden en die van zijn Inlandsche medestanders — vooraan zijn vriend, de hoofdpangoeloe van Limbangan — het pleit gewonnen hadden. Thans begon het inderdaad te dagen in het Oosten. Aan de bevolking werden het priesterjuk en het hoofdenjuk van de schouders genomen. Vroeger moest de Preangerman steeds zijn pedati en zijn buffel gereed houden voor het vervoer van de gouvernementskoffie, van welk servituut de hoofden alsdan gebruik maakten om dienzelfden buffel op den terugweg van het gouvernementskoffie-pakhuis te pressen tot hun bijzonderen dienst. Dit gaf aanleiding, dat men aan zoo'n gerequireerden buffelkar den naam gaf van „kantjatan ėmas", waarmee men wilde zeggen, dat het voor den eigenaar een even duur vervoermiddel was, alsof hij zich voor het binnenhalen van zijn padioogst een gouden pikolan had aangeschaft.

Holle zelf mocht er toe medewerken om die reor-

De groote sommen hebben blijkbaar de verwachtingen verre overtroffen.

In een hoofdartikel zegt de Cur. Koerier, dat zij als vast aanneemt, dat het dit jaar nu wel zal regenen (dit is gelukkig ook geschied. Red. K. W.), want als dit niet geschiedt, dan zullen geen millioenen de bevolking der kolonie kunnen vrijwaren van hongersnood, en dit dan aannemende meent zij, dat de hulp van het Moederland hier zal komen als er geen bijzondere directe hulp meer noodig zal zijn.

Wij kunnen dit niet geheel beamen, want de bedragen zijn telegrafisch overgemaakt en er zal wel voldoende geld in de Gouvernementskas geweest zijn geweest om daaruit, bij wijze van leening, geld te besteden voor aankoop van behoeften voor de noodlijdenden, doch hoe dit moge zijn, hetgeen de Koerier verder laat volgen is wel de overweging waard. Het blad wil n.l., dat van de ingekomen gelden, hospitalen voor Bonaire en Aruba gebouwd worden, die daar thans niet aanwezig zijn.

Bij eene herhaling van een toestand als nu heeft plaats gehad, kunnen althans de zieken in het hospitaal worden opgenomen en zullen de belangrijke sommen geld, die door het Gouvernement aan vruchten, groenten en levensmiddelen besteed worden, tot hun recht kunnen komen, terwijl als de zieken niet in een hospitaal worden opgenomen, die gelden kunnen gebruikt worden voor een ander doel dan waarvoor het gegeven is.

WAT DE INLANDER ZEGT.

Wie zuinig is wordt rijk? — Deze uitdrukking hoort men dikwijls gebruiken ook in de Inlandsche maatschappij in Ned.-Indië. Zoo haalt „O.-I. Rad" als voorbeeld van zuinigheid in de Pertjah-Timor van 18 Juli 1912 no. 58 aan, het hoofd der Arabieren te Pasaroean, dat in zijn jonge jeugd belast was met het bewaken van paarden op de paardenvenduties, later zelf goed verzorgde paarden op de openbare verkoopingen bracht en thans een zeer rijk paardenhandelaar is geworden. Ook is hij een grond- en huiseigenaar, die zijn talrijke woningen ter hoofdplaats aan de Europeesche ingezetenen verhuurt tegen goeden prijs.

Een ander voorbeeld noemt schrijver de eveneens te Pasaroean wonende Chinees, die begon als katjang-handelaar en daarvoor als bedrijfskapitaal een kleine som ontving van één zijner hulpvaardige landgenooten. De zaken gingen zeer voorspoedig, zoodat de katjang-verkoop al spoedig in een handel in manufacturen werd omgezet en, volgens Chineesch gebruik, een kleine winkel werd geopend.

Beide verhalen wijzen aan, volgens schrijver, dat er ook in den tegenwoordigen tijd, bij spaarzaamheid en goed beheer, nog wel geld in Ned.-Indië te verdienen is.

Maar zijn er onder de Inlanders wel zulke menschen? vraagt schrijver.

Terwijl zij dagelijks kunnen waarnemen, hoe vreemde Oosterlingen, door het in toepassing brengen van gemelde eigenschappen, zich opwerken tot vermogende lieden in de maatschappij, dáár werpt de Inlander, zoodra hij in het bezit is van eenig geld, dit zoo dikwijls op allerlei onoordeelkundige manieren weg.

Men kan zelfs bijna als regel aannemen, dat de Inlander meer verteert dan hij ontvangt en de tering niet naar de nering weet te zetten. Veel geld gaat weg aan drank en spel en tal van minder gewenschte zaken, met het treurige gevolg, dat het bedrag der schulden elke maand oploopt.

Wil de Inlander oeconomisch sterker worden, dan zal hij deze slechte eigenschappen moeten afleggen en leeren begrijpen, welke kracht ten goede er uit kan gaan van het bezit van geld. Ook van de maar al te veel heerschende gedachte, dat hij geen lust heeft te werken en te sparen voor zijn nakomelingen, zal hij moeten afzien.

Is hij hiertoe niet in staat, dan zal de Inlander ten eeuwigen dage een ondergeschikte rol blijven spelen in de Indische maatschappij. Aldus besluit schrijver.

Klacht van het volk van Manindjau (Westkust van Sumatra). In het vertrouwen, dat de klacht de bevoegde autoriteit zal bereiken, hebben „onderdanen" van de afdeeling Manindjau, in de Soeara Rajat van 15 Juli 1912 no. 39 enkele hunner grieven voorgebracht.

Zij beginnen daarbij te wijzen op het schadelijke, dat er voor de bevolking gelegen is in het staan onder een telkens afwisselend bestuurspersoneel.

Ieder controleur van het Binnenlandsch Bestuur heeft omtrent de wijze, waarop de bevolking moet worden vooruitgebracht, zijn eigen opvatting en de bevolking moet zich maar telkens weer daarnaar schikken.

De eene bestuursambtenaar wil het volk ontwikkelen door middel van het invoeren van verschillende takken van nijverheid; de andere vestigt meer zijn aandacht op de verfraaiing van de dorpen en een derde denkt in het geheel niet aan de belangen van het volk, wanneer hij onoordeelkundige krasse bevelen uitvaardigt. Zoo staan er bv. ter hoofdplaats Manindjau verschillende loodsen, welke met zink zijn gedekt en die door het negorij-bestuur zijn opgericht uit fondsen van de negorijkas. Deze loodsen worden op de marktdagen verhuurd aan tal van handelaren, die de huurpenningen aan het beheer van de negorijkas hebben af te dragen.

Thans schijnt dit niet meer te mogen geschieden en verkeert de bevolking in het onzekere over den wijze, waarop die gelden worden benut. Ook klaagt men er over, dat de belastinggelden, welke ontvangen worden ter zake van het slachten van koebeesten en karbouwen, en welke vroeger door het Inlandsch negorijbestuur werden geïnd, thans door het Europeesch bestuur worden beheerd. Het schijnt nl. dat in sommige negorijen van de huiden van geslachte dieren een heffing wordt gedaan, waarvan de opbrengst moet dienen tot versterking van de negorijkas, die daarop recht heeft.

De klagers zijn van meening, dat, wanneer het bestuur aan dit eenmaal verkregen recht tornt, het moeilijk zal zijn de negorij te ontwikkelen. Zij hoop-

---

ganisatie bij hoofden en bevolking ingang te doen vinden.

Later kwam evenwel een tijd van reactie; een tijd waarin andere stuurlieden aan het roer kwamen te staan en de regeering van de voorstellen van haren adviseur-honorair niets wilde weten. De uitkomsten van het nieuwe stelsel vielen aan de regeering niet mee; evenmin de uitkomsten van onderwijs. Ook in andere opzichten kwam er onweer aan de lucht. De vestiging van onderscheidene particuliere landbouwondernemingen in de Preanger deed de dagloonen stijgen; de productie van de gouvernementskoffie minderde, de regeering kwam op sommige van hare concessies terug. Als „Vertrauensmann" tusschen die regeering en de bevolking kwam Holle in de knel; en ook zijn beurs. Uit eigen middelen paste hij het verschil bij, toen het bestuur beloofd had den schamelen prijs der koffie, met tien gulden per pikol, te verhoogen en 't niet deed. En ofschoon die regeering toen veel meer van haren goeden naam verloor dan Holle aan zijn publiekist, lang kon hij die bedeeling niet volhouden. Het hooge woord moest er uit: op den Staat viel niet staat te maken en zelf moest hij die suppletie betalingen staken.

Daarbij voegden zich persoonlijke wederwaardigheden. Ten gevolge van een zware verkoudheid werd hij bevangen door een verlamming, die hem belette zijn eigene onderneming naar den eisch te beheeren. De theeprijzen daalden, waardoor zijne financiën niet weinig achteruit gingen. Een theelord was er voorwaar niet uit hem gegroeid.

Hetgeen zijn zaken nog meer in het achterschip hielp, was zijn daadwerkelijke toewijding aan het volksbelang. Onberedeneerd edelmoedig noemden hem sommigen, die wisten, dat hij voor dit doel te diep in de beurs tastte. Een zijner biografen weet te verhalen, dat hij zijn vermogen opofferde, om de bevolking aan voorschotten te helpen en de inlandsche industrie te steunen. Ook dat hij in behoeftige omstandigheden verkeerde, toen hij in 1896 kwam te overlijden. Echter niet te Waspada, maar te Buitenzorg, waar hij zich in 1889 metterwoon gevestigd had.

Het mocht toen gezegd worden, dat de Preanger haren eersten burger had verloren en haren eersten kampioen in den bevrijdingsoorlog tegen het oude Preanger-Stelsel. Zoo het al waar was, dat „ein toter Mann bleibt ewig liegen", het werk, dat hij naliet en de begrippen, voor welke hij baan brak, zouden niet verdwijnen gelijk het vergankelijke lichaam. Zijn arbeid zou den tijd overleven.

ten en vertrouwden dan ook, dat de bevoegde autoriteit aan hunne klachten zal willen tegemoet komen.

De „Sinar Sumatra". Werd dit ter hoofdplaats Padang (Westkust van Sumatra) verschijnende Maleische Nieuwsblad tot heden tweemaal 's weeks uitgegeven, nl. Woensdags en Zaterdags, thans zal, volgens een mededeeling in het blad van 17 Juli 1912 no. 56 dit met ingang van de maand Augustus 1912 dagelijks verschijnen, met uitzondering van Zon- en groote feestdagen.

Op dien dag zal het blad dan tevens zeven jaar hebben bestaan en den 8sten jaargang intreden. Dit wijst op een vooruitgang, welke ten hoogste door de redactie en uitgevers op prijs wordt gesteld, terwijl uit het steeds toenemende aantal abonné's en advertenties blijkt, dat het blad aan de lezers voldoet en in een werkelijke behoefte voorziet.

Tevens vindt de redactie gelegenheid een woord van dank te richten tot den heer Pertoean Koemala, gepensionneerd Inlandsch onderwijzer te Padang Sidempoean, voor de belangrijke bemoeienissen, welke door hem gedurende zoovele jaren aan het blad zijn verleend.

Berichten uit Padang (Westkust van Sumatra). *a. Het ambachtsonderwijs.*

Nu er in Ned.-Indië zoovele bekwame Inlandsche arbeidskrachten op allerlei gebied worden verlangd, zoo schrijft de Oetoesan Malaijoe van den 4 September 1912 no. 70, heeft de Directeur van B. O. W. te Batavia een poging gedaan, om daartoe Inlandsche werkkrachten op te leiden en een rondzendbrief aan alle gewestelijke waterstaatsautoriteiten gestuurd, waarin wordt gewezen op de gunstige bepaling, dat Inlandsche jongelieden, in het bezit van een einddiploma eener school, opgeleid kunnen worden tot ambachtsman, als timmerman, metselaar enz., met den titel van onderbaas en met behoorlijke bezoldiging en vooruitzichten.

Ter hoofdplaats Padang zal men thans een proef nemen en kunnen Inlandsche jongelieden, die in de termen vallen, zich, onder overlegging van de noodige bescheiden, tot den opzichter van den Waterstaat vervoegen.

Het is te hopen, zegt het blad, dat de jonge lieden ter Westkust van Sumatra deze gelegenheid zullen aangrijpen om de noodige ambachtskennis op te doen en zich tot behoorlijke werklieden te bekwamen.

Tot heden geschiedde dit niet en gaven zij de voorkeur aan een zittend leven als klerk op een bureau, omdat zij het uitoefenen van een ambacht beschouwen als een zéér minderwaardig bedrijf, doch schrijver merkt op, hoe verkeerd deze gedachtengang is en hoe wenschelijk, ja noodzakelijk het is, dat over geschikte arbeidskrachten in een dessa beschikt kan worden.

b. De viering van de jongste „hariraija" (= Einde der vastenmaand) ter hoofdplaats Padang.

Volgens een bericht in hetzelfde blad, heeft de viering van dezen feestdag op de gebruikelijke wijze plaats gehad en zijn de nieuw aangestelde chatibs gehuldigd door alle geestelijken, hoofden en toongevende personen der Inlandsche bevolking.

Opvallend was echter het feit, dat, terwijl vroeger de chatibs, bij gelegenheden als deze, de Westersche kleedij volgden, zij thans Inlandsche kleeding droegen, nl. een badjoe kabaija, met geborduurd vest en broek van donker laken, versierd met goudgalon. Daarbij een hoofddoek en een geweven band om het middel, waarin een kris gestoken.

De Imams droegen de Arabische kleederdracht en maakten gebruik van het zonnescherm, terwijl de toongevende Inlanders eveneens de nationale kleeding droegen.

De Oetoesan Malajoe zag een en ander met groote vreugde, niet het minst in 't belang van de Inlandsche vrouwen, die zich nu weder meer en meer bezig houden met weven en borduren.

c. Het Inlandsche Studiefonds te Kotan Gedang. Uit de opgave der punten van behandeling op de bestuursvergadering van dit fonds te Kota Gedang, op Zondag 15 September 1912, blijkt, dat o. m. zou worden besproken de reeds lang voorgenomen oprichting eener eigen Hollandsche school ter plaatse, de toelating van leerlingen daarop, zoomede de aanstelling van den onlangs uit Nederland aangekomen onderwijzer, den hr. Kahar Masjhoer, tot hoofd dier instelling.

WAT DE CHINEES VERTELT.

Geringschatting van den Chinees in Ned.-Indië. — In de Perniagaän van 3 Juli 1912 no. 148 wordt wederom gewezen op het feit, dat het niet alleen de Europeanen zijn, die de Chineezen in Ned.-Indië op eene geringschattende wijze bejegenen, maar dat de Inlanders, door het aannemen van eene hooghartige houding, daaraan hard meedoen.

Als bewijs daarvan wordt de inhoud weergegeven van een oproepingsbriefje dd. 6 Juni 1912, waarin de assistent-wedono van Bandoeng aan den wijkmeester van Tjitepoes verzocht 4 Tjina's, met name genoemd, des avonds ten 7 ure op te roepen, ten einde ten kantore een verbaal van den kaboepatenraad te teekenen.

Een Chineesch officier zou er niet aan denken om vier Selam's bij de autoriteiten op te roepen en het Chineesche element in Ned.-Indië ziet dan ook niet in, waarom het Inlandsche element niet even goed de gewone beleefdheidsvormen in acht zou kunnen nemen.

Er zijn toch uitdrukkingen genoeg, waarmede men op behoorlijke wijze van den Chinees kan spreken. Zoo vindt bovengenoemd blad en vervolgt: Bovendien worden bij de behandeling van zaken veel gunstiger uitkomsten bereikt, wanneer men beleefd en vormelijk is, dan dat men op ruwe wijze te werk gaat, en vermijdt men in elk geval de ongewenschte wedervergelding.

Klacht van den Chineeschen handel over de afsluiting voor voertuigen van Gang Kenanga op Pasar Senin (Batavia). De ingang van Gang Kenanga aan de zijde van Kebon Klapa, is, volgens ditzelfde blad, door middel van houten palen, afgesloten, tot groot ongerief van den Chineeschen handel aldaar. Vroeger bestond zulk een regeling in het geheel niet. Alle voertuigen konden in die Gang rijden van af Pasar Senin tot aan de groote pasar en terug.

Men treft er tal van manufactuurwinkels aan en bovendien worden er, behalve fraaie vendu-goederen, vele juwelierszaken verkocht.

Ten allen tijde was de Gang een zeer gezochte plaats van inkoop, doordien de bezoekers in de rijtuigen konden blijven zitten en dan op bijzondere wijze konden worden geholpen. Sedert een paar jaar is in dien toestand een onaangename verandering gekomen, doordien de Gemeenteraad van Batavia de Gang aan de pasarzijde gesloten heeft, met het doel den daarin aanwezigen weg met verhardingsmateriaal behoorlijk te verbeteren. Deze maatregel is natuurlijk goed te noemen en wordt dan ook op prijs gesteld, doch de moeilijkheid ten deze bestaat in het feit, dat, na de herstelling van dien weg, de „Gang" gesloten is gebleven en tal van koopers thans deze buurt vermijden tot groote geldelijke schade van de daar wonende handelaren.

Weliswaar hebben deze, nu reeds één jaar geleden, een verzoekschrift aan den Gemeenteraad te Batavia ingediend, ten einde te trachten opheffing van de bestaande bezwaren te verkrijgen, doch daarop is nog steeds geen antwoord ontvangen en veranderd is de toestand evenmin.

Misschien dat het tot de indiening van een 2de rekest komen zal en dan rekent men op den steun van de Chineesche leden van den Gemeenteraad. Want het verzoek is in werkelijkheid in de hoogste mate billijk.

Het lijdt geen twijfel, of de bevoegde autoriteit zal toch wel willen overwegen, dat, zal de handel vooruitgaan, men dezen geen belemmeringen in den weg moet leggen, en dat, bij handhaving van den tegenwoordigen toestand, de winkelhouders, door verloop hunner zaken, moeite zullen hebben de verschuldigde belastingpenningen te voldoen.

De wederopenstelling van Gang Kenanga is niet anders dan een behoorlijke daad, vindt het blad.

De Indische Universiteitsvereeniging. — Dat deze jonge vereeniging ook de belangstelling heeft van de Nederlandsche Chineesche onderdanen in Ned.-Indië, moge onder meer hieruit blijken, dat één der vermogende Chineezen aan de Jong-Chineesche Vereeniging te Batavia heeft gezonden eene som van *f* 100, ten einde dat bedrag ter beschikking te stellen van de Indische Universiteitsvereeniging, waarvan de Tjong-Hoa-Hwé-Kwan-vereen. lid is.

De milde gever wenschte zijn naam niet genoemd te zien, zegt de berichtgever in de Peniagaän van 9 Juli 1912 no. 153.

De vooruitgang in Groot-China. — De meeningen over den vooruitgang van Groot-China zijn nogal verdeeld.

Terwijl in deze rubriek herhaaldelijk berichten werden overgenomen, die op een minder gunstigen gang van zaken in China wezen, deelt D. F. thans aan de hand van The London and China Express, in de Perniagaän van 10 Juli 1912 no. 154 mede, dat men in het Chineesche Rijk een grooten vooruitgang kan opmerken.

Het aantal uit Europa en Amerika ingevoerde machinerieën neemt, in verband met den omvang, dien de Chineesche nijverheid genomen heeft, sterk toe, terwijl de uitvoer van lands-producten op een verhoogd cijfer kan wijzen.

In de laatste twaalf jaren heeft het spoorwegnet in Groot-China zich uitgebreid met 5000 paal, terwijl de Japansche regeering het in 30 jaar tijds bracht tot een uitbreiding van 3000 paal spoorbaan, hetgeen, naar schrijvers meening, onmiskenbaar op eene verhoogde Chineesche energie wijst.

De nieuwe regeering laat zich in alle opzichten aan tal van belangrijke aangelegenheden gelegen liggen en streeft er oprecht naar om het nationaal vermogen, door ontwikkeling van landbouw, nijverheid en handel, zoo hoog mogelijk op te voeren.

Het laat zich aanzien, dat eenmaal de tijd zal komen, dat China zijn eigen machinerieën zal kunnen leveren en dan ten deze onafhankelijk zal zijn van het Westersch element.

Een rijk en welvarend China ligt werkelijk in een niet ver verschiet, zegt de schrijver.

Van Vreemde Koloniën.

Volgens de laatste berichten zouden de voorloopige vredesbepalingen onderteekend zijn. Turkije teekent den vrede en verklaart den oorlog bijna op hetzelfde oogenblik, 't zendt zijn troepen de Servische grens over, doorhakkende zóó een der hangende kwestiën en het houdt op moeilijkheden te schuiven in de onderhandelingen met Italië, zóó eindigende de Tripoli-kwestie. Dit zal Italië dan althans bij de verwikkelingen, waarin de Porte gedompeld is, gewonnen hebben. Zij moest zich vroeg of laat bij den stand van zaken ter Noordkust van Afrika neerleggen, maar zij had daarbij zóóveel prijs te geven, zij had zóózeer de veroordeeling van Turk en Mohamedaan te vreezen, dat zij moeilijk tot den stap kon overgaan, die nu door de omstandigheden verschoond zal worden.

Turkije is Tripoli en Barka kwijt. Of Italië ze daardoor in zijn macht heeft? Wij hebben vroeger reeds uiteengezet, waarom wij dit niet durven aannemen. Daar zal nog een strijd van vele, vele jaren noodig zijn en de wijze, waarop Italië er tot nu toe veld gewonnen heeft, doet ook niet verwachten, dat het reeds het beste stelsel weet toe te passen om de pacificatie te bevorderen en te verzekeren.

De vredesonderhandelingen hebben inderdaad bij het afdrukken van dit blad haar beslag gekregen; wij komen er in 't volgend no. nader op terug.

***

Als de gevolgen niet zoo treurig waren, zou er veel aardigs liggen in de wijze, waarop 't dwergstaatje Montenegro met het gewichtig gepolitiseer der reuzenmogendheden den draak heeft gestoken. In dit geval spreekt er humor en durf uit. De kleine jongens waren aan 't twisten, de groote heeren kwamen vermanend tusschen beiden en waarschuwden, vooral niet aan 't vechten te gaan, want anders... ja, wat „anders"? Zij zeiden 't niet, en de kleinste der twistenden waagde 't erop. Hij gaf zijn tegenstander de vuist op den buik, hooger reiken kon hij niet, en keek de verbaasde groote heeren aan met een: wat doe je me nu? — Zij deden hem niets. Zij kwamen niet tusschenbeiden. Maar wèl zitten zij allen te houden met de poets, die hun gespeeld is. Afgezien van de gevolgen, die de oorlog op 't Balkanschiereiland voor de verhouding en de verwikkeling der Europeesche staten onderling verder kan meeslepen, heeft hij reeds dadelijk tot heel vèr invloed doen uitstralen. Rusland durft geen volle steun aan Mongolië te geven, nu 't alle aandacht aan 't Turksche vraagstuk te wijden heeft; dit komt China zeer te stade, dat juist zijn gezag in Mongolië, door een krachtigen slag aan 't herstellen is, een slag, die helaas getuigt van het voortleven van ouderwetsch barbaarsche opvattingen bij de troepen der jongste republiek. Hetzelfde geldt voor Engeland en China in Thibet, waar China ook vorderingen maakt, gelukkig op minder ruwe wijze, terwijl Groot-Britt., zich gereed houdende voor mogelijke eventualiteiten in Zuid-Oost Europa, aan Thibet voorloopig minder attentie schenkt. Perzië had zich juist geschikt naar de aanwijzingen van St. Petersburg en Londen, zou met hulp van die zijden tot een ordelijken staat worden gemaakt, doch vóórdat dit een begin van uitvoering gekomen is, noopt de daad van Montenegro de beschermheeren aan Perzië vooralsnog voor eenige toegezegde maatregelen uitstel aan te zeggen. Hiervan zullen nu de woelgeesten er wel partij trekken om de arme bevolking te brandschatten en op andere wijze af te zetten.

Italië, een goed eind op dreef voor 't sluiten van vrede met Turkije, wist nu niet best wat te doen. Bracht de Italiaansche politiek mee, meester te willen worden van de Turksche landen op de noordkust van Afrika, zij had er tevens groot belang bij Turkije als mogendheid in Europa te handhaven en het zelfs niet al te zeer te verzwakken. Italië heeft nu wel den vrede willen sluiten, om Turkije wat minder onder den druk te doen staan en omdat nu van Turkije eenigszins gunstiger voorwaarden te bedingen waren, maar het is toch vervelend voor Victor Emanuel II zijn schoonvader koning Nikita in den steek te laten?

Als Montenegro in de verdrukking mocht komen, zal Italië het dan de verdiende straf voor zijn euvelmoed laten ondergaan? Of als 't, verbonden met de andere Christen Balkanstaten, overwint, zal Italië dan een plukken van Turkije toelaten, waartoe het zelf 't voorbeeld heeft gegeven in Afrika, doch dat 't liever niet ziet in Europa?

Frankrijk zit in de benauwdheid over een mogelijken Europeeschen oorlog, terwijl 't een groot deel van zijn leger in Marokko heeft en 't zijn marine, speciaal door de munitie en 't gevaar van ontploffen, niet vertrouwt.

In alle landen, waar Mohamedanen tegenover Christenen staan, wordt aan de pan-islamitische beweging nieuwe kracht bijgezet, daar de oproepingen ten strijde van de Balkanvorsten als 't ware den heiligen oorlog prediken tegen de halve maan. — Engeland heeft geaarzeld dadelijk met de andere mogendheden deel te nemen aan een actie, die betere bescherming moest waarborgen voor de christenen in Turkije, 't is niet onwaarschijnlijk, dat 't daarbij gedacht heeft aan zijn millioen onderdanen die door hun geloof onder de halve maan staan. Het is door die eigen onderdanen in den laatsten tijd herhaaldelijk gewezen op een veldwinnende verdenking van vijandschap ten opzichte der Mosleminsche vorsten (wij hebben onze lezers hiervan op de hoogte gehouden) en thans is juist ter zake van den dreigenden Balkanoorlog een vergadering gehouden van duizenden Bengaleezen, waar die verdenking weer in de scherpste bewoordingen is uitgesproken. De woordvoerders spraken van een samenspannen der Christen mogendheden tegen de Mohamedaansche rijken, de volgelingen van den bijbel zijn de vijanden van die van den koran, maar geen macht zal in staat zijn het door Mahomed ontstoken vuur uit te dooven, de kreet „Allah Akbar" heeft eens onder de wallen van Weenen weerklonken en hij zal weer gehoord worden tot in de uiterste hoeken der wereld. Engel. heeft 't tot plicht voor de belangen van zijn tientallen millioenen Mohamedaansche onderdanen op te komen, wil 't niet beschuldigd worden mede tegen hen partij te kiezen.

Waar zulke taal door de bladen werd weergegeven juist in de dagen, waarin Groot-Brittanië aangezocht was zich bij andere groote Europeesche mogendheden aan te sluiten ter bescherming van de Christen Turksche onderdanen, geeft dit o. i. de verklaring voor het talmen, dat door anderen, met name door Frankrijk, aan Albion verweten is.

Staat Nederland rechtstreeks buiten de Balkanpolitiek, de pan-islamietische beweging gaat geenszins buiten onze koloniën om, alles wat daarmede verband houdt dient nauwkeurig in strekking en beteekenis nagegaan te worden, hierdoor is ook aan ons land een taak opgelegd, namelijk bij de Insulindiërs de overtuiging te vestigen, dat onder Nederland's vlag geen plaats is voor vijandschap van de volgelingen van den bijbel ten opzichte van die van den koran.

Terugkomende op de handeling van Montenegro, vorst Nikita heeft getoond hoe onder bepaalde omstandigheden, de daad van het kleinste en 't jongste der koninkrijken meer kan beteekenen dan woorden van de grootste rijken, maar de zeer, zeer ver strekkende gevolgen van die daad doen tevens de vraag rijzen of het in het belang van den wereldvrede te verantwoorden is in onzen tijd, zoo groote macht te leggen in de handen van een in zijn land, vrijwel onbeperkt heerscher, terwijl geen wàarborg bestaat, dat hij het internationaal belang van zijn souvereine daden nauwkeurig genoeg weegt.

DE PANAMAKANAAL-POLITIEK.

In de Deutsche Kolonialzeitung van 5 dezer geeft P. Dehn beschouwingen over de politiek, die zich om het Panamakanaal afspeelt, en komt hij tot de slotsom, dat Duitschland er geen belang bij heeft zich te moeien in het twistgeding, dat tusschen Groot-Brittanië en Noord-Amerika is ontbrand over de te heffen kanaalrechten. Dehn is de meening toegedaan, dat Amerika het daarheen zal leiden dat alle Amerikaansche schepen, zonder uitzondering, vrijstelling zullen krijgen, en dat Engeland wel protesteeren zal, maar er ten slotte, om de vriendschap met de groote Unie niet te schaden, toch in berusten zal. Voor ons is het echter niet deze opvatting van den schr., die aan het artikel bijzondere waarde geeft, maar ligt deze in de wijze waarop hij de groote staatkundige beteekenis van 't nieuwe zeekanaal uiteenzet.

Een eeuw geleden beteekende Amerika nog weinig in 't handelsverkeer, nu is 't een hoofdfactor geworden in de Europ. handelsbeweging. Duitschland ruilt met Amerika meer dan met Afrika, Azië en Australië tezamen. Amerika voorziet Europa van vele onmisbare artikelen en, in weerwil der hooge rechten, is 't een groote afnemer der Europ. nijverheid. Wat in Amerika gebeurt, werkt terug op onze toestanden. Amerika staat voor een schrede tot nieuwe ontwikkeling door de opening van 't Panamakanaal, sleutel tot de gesloten gangen, deur der zeeën.

De Amerik. middenzee wordt van een inham een internationale doorgang, evenals dit, door 't Suezkanaal, voor de Middellandsche zee 't geval is geweest, en het verkrijgt evenals dit geheel nieuwe staatkundige en verkeersbeteekenis. De Vereenigde Staten hebben hun invloedgebied tot aan 't Pan.kan. uitgebreid en de kleine republieken in Midden-Amerika onder hun contrôle gebracht.

Volgens Dehn wordt de handelsbeteekenis van 't kanaal voor Europa overschat, de staatkundige daarentegen onderschat.

Voor den handel op Oost-Azië blijft de Suezweg korter, hij loopt langs belangrijke havens met rijk achterland. Het Panamakanaal leidt naar wateruitgestrektheden met kleine eilanden. Staatkundig ontneemt dit kanaal aan den Suezweg het monopolie, ontneemt 't aan Gr.-Britt. de gelegenheid om de gemeenschap tusschen Europa en Azië te beheerschen, ja maakt 't dit land practisch onmogelijk zijn meesterschap ter zee te blijven voeren. In de andere wereelddeelen had 't deze nog weten te verzekeren, in de wateren van de half-wereld die Amerika omspoelen, heeft N.-Amerika zich 't meesterschap ter zee verzekerd. Hierin ligt de wereldbeteekenis van 't nieuwe oceaankanaal.

SPIONNEN.

Den 6en Sept. jl. is door den raad van justitie te Batavia de zaak afgedaan der z.g.n. Japansche spionnen. Zij werden veroordeeld tot 4 maanden gevangenisstraf, wegens 't zich begeven op verboden terrein. Voor spionnage kon geen bewijs geleverd worden.

CHINEESCHE SPOORWEG-PLANNEN.

Dr. Sun Yat Sen, die de stoot gaf tot de groote omwenteling, maar zich niet staatsman genoeg oordeelde, om verder een rol als staatkundig leider te willen aanvaarden, heeft nu toch een ambt gekregen, waarmede hij zelf zeer ingenomen is en waarin hij dadelijk weer stoute gedachten wil doorvoeren. Hij is voorzitter van de studiecommissie voor de Chin. spoorwegen. Het door hem aanbevolen plan eischt 6 milliarden dollars, waarvan 1/5 in geld, 't overige in materiaal te verkrijgen. Het wil 100.000 K.M. lijn aanleggen in 10 jaren, waarvan 2 om 't kapitaal bijeen te krijgen en 2 voor de uitvoerige bestudeering. Hij wijst op 't voorbeeld van Canada waar 50.000 K.M. in 3 jaren werden gelegd, niettegenstaande de werkkrachten van elders moesten komen, terwijl China die zelf beschikbaar heeft. Mocht iedereen de plannen te groot opgevat achten, Sun Yat Sen noemt ze eer nog te bekrompen.

Ook uit een strategisch oogpunt verklaart hij den aanleg noodig. Tegenover de bedreiging van Rusland in Mongolië, Engeland in Thibet en Japan in Mandschoerije, doet China met een leger niets als 't geen goede spoorwegen tot zijn beschikking heeft.

Het eenige, dat voor de toekomst te vreezen zou zijn, ware een kapitalistische oligarchie, die 't volk zou drukken. Maar hiertegen waakt het plan, door na 40 jr. alle particuliere lijnen door den Staat te laten terugkoopen.

Zijn geloof, dat 't noodige geld wel gekregen zal worden, schijnt al eenigen steun te vinden in de door Belgische kapitalisten tot stand gebrachte leening van 10 millioen pond sterling voor den aanleg van een spoorweg van Honanfoe (Honan) naar Sianfoe (Shansi), die westwaarts zal worden doorgetrokken tot Lanchaufoe (Kansoe) en oostwaarts tot de kust bij Haichau (Kiangsoe). Als waarborg voor de leening is met den spoorweg zelf genoegen genomen, de aanleg zal onder contrôle van vreemdelingen plaats hebben. Deze lijn is een hoofdader van 't plan van Sun Yat Sen.

BRITSCHE KOLONIËN.

Het voornemen bestaat weer een stap verder te gaan, in 't geven van aandeel der bevolking van Indië in 't bestuur, een voortzetting dus van de hervorming van Lord Morley en Lord Minto. De luitenant-gouverneur van de vereenigde provinciën van Agra en Oudh, Sir J. Meston, heeft, tijdens zijn verblijf in Engeland, met de autoriteiten van de India office de instelling besproken van een Executive Council voor de provinciën. 't Is een raad, die naast den luit.-gouverneur staat, en er hebben ook 1 Inlandsch- en 2 Engelsche niet-ambtelijke leden zitting in.

Neemt het parlement 't ter zake ingediende voorstel aan, dan zullen nog slechts 2 luit.-gouverneurs over zijn, die geen raad naast zich hebben, die van Punjab en Burma.

***

Treffend blijven de opgaven der gevallen van dood door slangenbeten in Burma. In het laatste jaar bedroegen zij, voor zoover bekend, 1437 personen en 6511 runderen, tegen 1273 en 6598 in 't voorafgaande jaar. Door de uitgeloofde premiën werd ongeveer 1 millioen slangen ingeleverd, waarvoor de regeering 91721 R. uitkeerde.

FRANSCHE KOLONIËN.

De Fransche reiziger E. Gallois geeft in het Lycée Charlemagne te Parijs een reeks voordrachten. De eerste was gewijd aan de beteekenis der havens in de Antillen en in Polynesië, in verband met de verwachte opening van 't Panamakanaal.

Martinique en Guadeloupe bieden goede havens en reeden aan. Fort de France en Pointe à Pitre moeten verbeterd en ingericht worden voor 't handelsverkeer en als steunpunt voor de Fr. vloot. Ook de groep der Heilige eilanden is niet zonder waarde.

Maar van verdere strekking acht de spr. nog de belangen, die voor Fr. kunnen ontluiken in den Stillen Oceaan, waar 't een reeks eilanden bezit, die als aanlegpunten aangewezen zijn voor de groote vaart, welke zich gaat vormen. Tahiti met de haven van Papeete en Port-Phaéton, de eilanden onder den Wind, de Marquises enz.

***

Als 't waar is, en de genoemde namen geven er schijn van betrouwbaarheid aan, is het volgende zeker een treffend geval van toepassing der vliegkunst. Kolonel Largeat was doodelijk gewond bij een verkenningstocht in het gebied der Toearegs, in Algiers. Hij verlangde den laatsten bijstand van een priester, maar er was er geen dichterbij dan in 't op ongeveer 200 K.M. gelegen kamp te Laghoual. Nu bood de vlieger, luitenant Perégard, aan den geestelijke te halen en deze werd bereid gevonden den tocht in de vliegmachine mee terug te maken. Zoo mocht aan den wensch van den kolonel nog voldaan worden, die overleed kort nadat hem de sacramenten der stervenden waren toegediend.

Oost- en West-Indisch Literatuur-overzicht.

Van een sterfgeval en een doodenfeest op Nieuw-Guinea.

Het veertiendaagsche zendingsperiodiek „Annalen van O. L. Vrouw van het H. Hart, uitgegeven door het Missiehuis te Tilburg", bevat somwijlen zeer interessante ethnographische gegevens van een volksstam op Nieuw-Guinea, n.l. de Mariënders.

Zoo brengt het Nr. van 1 October een artikel van Pater J. van de Kolk te Obaka, dat wij, uit ethnographisch oogpunt, belangrijk genoeg achten, om het grootendeels onder de oogen onzer lezers te brengen.

Pr. van de K. doet eerst een verhaal van een Marindineesch jongetje van ongeveer 8 jaar, dat bij het plukken van klappers uit den boom was gevallen en aan de gevolgen overleden.

Groot was de verslagenheid in het dorp over het verlies van het aardige, verstandige ventje.

Vóór de hut van Nabi's moeder, zoo heette het kind, had men het lijkje neergelegd en volgens gewoonte opgesmukt met allerlei versierselen, schelpen, takjes sierhout en vruchten. De vader en de moeder zaten ieder aan een zijde te weenen en in treffende woorden op klagenden toon hunne droefheid uit te zingen. Rondom zaten vele vrouwen, allen diep geroerd en ten teeken van rouw het gelaat met witte kleiaarde ingesmeerd... Nabi's broertje, Koenga, en zijn speelmakkers van Obaka werden langs het versierde lijk geleid, als om hun vriendje een laatste vaarwel te zeggen. Dat was zeer treffend, te meer daar allen erg aangedaan waren en sommigen luid snikten; alleen de kleine Koenga begreep niet waarom Nabi daar zoo stil lag.

In den namiddag — wij volgen nu den schrijver letterlijk — had de begrafenis plaats op een eigenaardige manier. Men groef een diepen, breeden kuil. Ongeveer een halve meter boven den bodem maakte men een soort b a l e-b a l e of brits van dikke sagostengels. Daarop werd het lijkje eerbiedig neergelegd, met 't hoofd op 't kleedje, dat hij pas van ons had ontvangen, en naast zich zijn boog met pijlen, zijn drinknapje en vischangel. De vrouwen zaten rond het graf te weenen en klaagliederen te zingen, terwijl de mannen stil één voor één, het lijk nog eens kwamen zien en sprakeloos waren van droefheid of medelijdend zuchtten: „Helaas, Nabi was zoo'n goede, schoone jongen!" Jeugdige dooden betreurt men altijd zeer: het geringe aantal kinderen zal er wel de reden van zijn.

Het graf werd gesloten met een deksel van sagostengels, waarover groote lappen boomschors werden gespreid, en daarover een dun laagje zand. Bamboetakken wierp men over het graf, om honden en varkens te weren; de vader plantte een stok aan het voeteneinde.

Den volgenden dag werd in tegenwoordigheid van de naaste familieleden het graf weder geopend. Ik kwam juist daar, toen men bezig was. Ik huiver haast om te beschrijven wat ik zag. Het lijkje was afschuwelijk misvormd: de oogen puilden wit omhoog; uit den open mond borrelden voortdurend water en bloed op; heel 't lijf was bedekt met blaasjes. De vader daalde af in het graf, nam zijn drinknap, die hij half vol wati deed (een bedwelmend plantensap), en voor de rest vulde met het lijkvocht, dat hij overal uit de blaasjes opving, na ze met een puntig schelpje te hebben doorgestoken. Daarna dronk hij alles in één teug leeg!

Heel het lijk bestreek hij verder met roode aarde zoodat het er weer vrij gaaf uitzag. Alleen het gezicht bleef iets afschuwelijks. In een groote scelp, die Nabi als versiersel op de borst had hangen, was toevallig bloed geloopen uit den mond. Zorgvuldig deed de vader het in een fleschje en nam het mee in zijn hut. Daarna werd het graf weer dicht gemaakt zooals te voren. Later, als alleen het gebeente nog over zal zijn, zal men het graf opnieuw openen en het lijk „voor-goed" begraven onder het zand, op den bodem van het graf. De beteekenis van al die gebruiken heb ik nog niet kunnen achterhalen. Als men er naar vraagt luidt het antwoord onveranderlijk: „Dat is zoo onze gewoonte." Misschien weten zij zelf ook niet goed meer wat het beteekenen moet; maar uit alles blijkt dat het voorkomt uit eerbied voor 't lijk en liefde.

Aardrijkskunde van Suriname.

Gaarne vestigen wij de aandacht op den onlangs verschenen derden, opnieuw verbeterden en vermeerderden, druk van het „Beknopt overzicht van de aardrijkskunde van Suriname", door J. W. Lobato en J. Abarbanel onderwijzers aan de Hendrikschool te Paramaribo.

Dat het boekje voldoet, blijkt uit het feit, dat het is ingevoerd op de meeste openbare en bijzondere scholen in de kolonie Suriname. Het zou z. i. aanbeveling verdienen, dat het ook hier te lande op de scholen werd gebruikt, vooral omdat de bestaande aardrijkskundige schoolboekjes van Oost- en West-Indië aan de laatste kolonie weinig aandacht wijden. In ieder geval kunnen de samenstellers van bedoelde werkjes bij een eventueelen herdruk, van de gegevens der heeren Lobato en Abarbanel een dankbaar gebruik maken.

Het beknopte overzicht bevat een eenvoudig, doch uitstekend kaartje en is gedrukt bij „Luctor et Emergo" te 's-Gravenhage.

Mr. G. Vissering.

Na het aftreden van Mr. N. P. van den Berg als president der Nederlandsche Bank, is in zijn plaats benoemd Mr. G. Vissering, die zich vooral tijdens zijn president-directeurschap der Javasche Bank als een financier bij uitnemendheid heeft doen kennen.

Bij de opdracht van de hoogst gewichtige taak der regeling van de zooveel besproken Chineesche munthervorming, aan den heer Vissering gedaan, bleek hoe zijne kundigheden ook door de buitenlandsche financiëele wereld gewaardeerd worden. Zooals men weet, maakte echter het uitbreken van de revolutie in China, zijn aanvang met dit werk vooreerst onmogelijk, en daaraan is het dan ook te danken, dat de regeering hem voor de hooge betrekking van president der Nederlandsche Bank kon benoemen, een keuze, die algemeen ten zeerste wordt toegejuicht.

De oud-gouverneur-generaal Van Heutsz, in het weekblad „De Fakkel" over Mr. Vissering schrijvende, doet uitkomen hoe deze financier bij zijn beheer van de Javasche Bank blijken heeft gegeven van een „wijs en voorzichtig beleid, naast durf, initiatief en doorzicht". (Ontleend aan E i g e n H a a r d. No. 40.)

De plant in nijverheid en handel.

Als vervolg, feitelijk, op het vroeger bij de Uitg. Mij. „Elsevier" te Amsterdam verschenen werk „De groote cultures der wereld" is thans bij dezelfde firma verschenen de eerste aflevering van een werk getiteld: „De plant in nijverheid en handel". Het werk komt uit onder leiding van D. A. Zoethout; onder de medewerkers treft men verschillende schrijvers aan, wier naam met betrekking op Indië een goeden klank heeft, als Dr. A. H. Berkhout, Dr. H. Bink, C. J. van Lookeren Campagne, Prof. Dr. G. van Iterson, Prof. Dr. P. van Romburgh en Dr. A. A. Wijs.

De eerste aflevering, die keurig geïllustreerd is, bevat de beschrijving van caoutchouc en gutta percha, door Prof. van Romburgh, die zijn onderwerp in een volgende aflevering zal voortzetten. Volgende hoofdstukken zullen handelen over vezelstoffen, katoen, specerijen, houtsoorten, vet en olie leverende planten, etherische oliën, plantaardige kleurstoffen, vruchten en bloembollen.

Schoolflora voor Java.

Onder dezen titel is, van de hand van den heer C. A. Backer, assistent aan het Herbarium te Buitenzorg, een lijvig boekdeel verschenen, dat nog slechts het vierde deel der op Java voorkomende gewassen behandelt.

Hoewel in de eerste plaats dit werk voor schoolgebruik bestemd is, kunnen volwassenen, bij wie, hoewel overigens van zeer goede ontwikkeling, de kennis der flora van Java in den regel uiterst gering is, er mede groot profijt van trekken.

In het voorbericht zegt de schrijver onder meer: „Plantkundige woordenboeken, zooals dat van Filet en het veel betere van De Clercq, kunnen lang niet altijd het gewenschte licht ontsteken, de oudere en min of meer verouderde, vaak zeer kostbare floristische werken zijn in het Latijn geschreven hun inhoud is dus voor de meesten ontoegankelijk; de Flora van Boerlage geeft alleen de geslachten en dat bevredigt den zoekende niet, ook is zij voor een beginner te moeilijk, de verdienstelijke Bijdragen van Koorders en Valeton bevatten alleen de boomsoorten en een deel der heesters. Van de kruidachtige planten zijn slechts de Orchidaceae van Java en de varens van den geheelen archipel bewerkt." Met den schr. mag men dus aannemen, dat 't werk, waarin worden behandeld Ranunculaceae-Myrtaceae in een be-

staande behoefte voorziet en is het te hopen, dat hij aan zijn voornemen gevolg geven kan om later geleidelijk de andere familiën te beschrijven.

Koloniaal Tijdschrift.

Inhoud van afl. 8: Ervaring met het Inlandsch onderwijs in Britsch-Indië, door J. G. van Heijst.— Een Javaansche legende (van tjandi Gedong Sanggso), door Raden Sahil, naverteld door J. Knebel. — Blocnots van een oudgast, door Paul Ekhard. (De redactie wenscht het K o l. T ij d s c h r i f t geluk met de wedergeboorte van Paul Ekhard, die jaren geleden aan verschillende periodieken letterkundigen arbeid leverde. — Een schetsteekening en nog iets (vervolg), door A. J. N. Engelenberg. (Handelt over de voorgestelde reorganisatie van het Binnenlandsch Bestuur). — Persoverzicht (Inlandsche en Chin. pers, door A. H. J. G. Walbeehm.— Vreemde koloniën, door R. A. Kern. — Aanteekeningen betreffende de begrooting van Nederl.-Indië voor het dienstjaar 1913.)

Teysmannia.

In het vorig overzicht namen wij gedeeltelijk uit aflevering 7 van Teysmannia over, de waardeerende redactioneele woorden aan den heer H. J. Wigman gewijd, thans volgt een opgave der overige bijdragen, waaruit genoemde aflevering bestaat;

Een en ander over blauwzuur, door Dr. P. Wirth. — Over den oorsprong van het leven, door M. K. — Ontginning op zware gronden, door C. J. L. Rooseboom, met naschrift van Dr. de Jong. — Opmerkingen naar aanleiding van „De analyse van kinabast, door C. van Zijp. — De analyse van kinabast, door Dr. M. Kerbosch. — Een en ander over symbiose in planten- en dierenrijk, door Dr. F. C. von Faber. — Het gebruik van dynamiet bij den landbouw. Enz.

De Ingenieur.

In No. 41 twee bijdragen, die in H e t K o l. W e e k b l a d vermelding verdienen, n.l.: Kleizuiger-hopper „Gouverneur-Generaal Idenburg", bestemd voor de havenwerken te Makassar, door P. Lugt (met afbeeldingen); en De Gouvernements-automobieldienst in Palembang en Benkoelen, door W. van Braam.

De Indische Mercuur.

Inhoud van No. 41: Vezelcongres te Soerabaja. Litteratuurberichten, bewerkt onder toezicht van Dr. J. Dekker (XXII, slot: De cultuur van Abaca op de Philippijnen.). — Die natürliche Verjüngung des Djati, (besproken), door Dr. A. H. Berkhout. — Over het tappen van Ficus elasticaboomen en het bereiden der rubber, door J. Mooij. — Houtvesterscongres te Batavia, — Malangsche plantersvereeniging. Het cocavraagstuk. — De audiëntie op Koninginnedag te Batavia. — Kultuurberichten (Kultures in Atjeh. — De toekomst der kultuur op Celebes. — Nieuwe propaganda voor de ramehkultuur). — Kleine mededeelingen. — Verkeerswezen. (De spoorweg-aanleg in Zuid-Sumatra. Enz.) — Financiëele berichten en verslagen, zoomede de overige vaste wekelijksche rubrieken.

***

Ten slotte zij de aandacht gevestigd op de volgende publicatiën:

Les chansons et la musique de la Guyane Néerlandaise, par M. le Jonkheer L. C. van Panhuys. (In Journal de la Société des Américanistes de Paris, 1912, p. 27-39.)

Die Assanierung der javanischen und chinesischen Arbeiterbestände der dem Serdang-Doctor-Fond, Deli (Sumatra), angeschlossenen Pflanzungsgebiete von Dr. Med. G. Baermann. (Beiheft 5 zum Archiv für Schiffs- und Tropenhygiene. 1912.)

Een reis door Oost-Java, door C. M. Vissering. Met illustraties naar eigen opnamen van Mej. J. Faber e. a.. (Haarlem, F. Bohn.)

Verslag der Kamer van Koophandel en Nijverheid te Batavia over het jaar 1911. (Batavia, Landsdrukkerij).

Indisch ambtenaarschap, door een Indisch ambtenaar. (Amsterdammer, No. 1840. 1912). (Bevat veel grieven in het bijzonder over onvoldoende salarieering der ambtenaren.)

Leeszaal HEULSTRAAT 17.

Opgave van dagbladen en tijdschriften, ter lezing liggend in de leeszaal van het Hoofdbestuur van „Oost en West", Heulstraat 17, Den Haag, welke dagelijks, Zon- en feestdagen uitgezonderd, geopend is van 's morgens 9 tot 6 uur 's namiddags:

De Planter, Onze West, Sumatrapost, Sumatrabode, Javabode, Bat. Nieuwsblad, De Padanger, De Sumatra Courant, De Surinamer Courant, Soer. Handelsblad, Nieuwe Soer. Courant, Deli Courant, Preangerbode, Javasche Courant, De Locomotief, Het Witte Kruis blad, De Nieuwe Vorstenlanden, De Hofstad, 20 diverse Maleische bladen en tijdschriften.

Verscheidene periodieken, waaronder:

Hou en Trou, Vrede door Recht, De stem van Indië, Tijdschrift voor economische geographie, Indologenblad, De Banier, Neerlandia, De Boodschapper, Revue économique, Ind. Gids, Teijsmannia, Weekblad voor den handeldrijvenden en industriëelen middenstand, Exportblad, Cultura, Deutsche Kolonial Zeitung, Ned. Zendingsbode, Maandbericht van het Nederl. Zendeling-Genootschap, Indisch Genootschap, Weekblad voor Indië met Dames Weekblad, Insulinde, Deutsche Wochenzeitung für Niederland und Belgien, La Gazette de Hollande, Ned. Staatscrt.

En tal van Brochures, Jaarverslagen, enz.

Leeszaal Laan van Meerdervoort 187.

Het Bat. Nieuwsblad t/m 18 Sept. 1912;
De Locomotief t m 17 idem;
Het Soer. Handelsblad t/m idem;
De Sumatrapost t/m 20 idem;
De Sumatrabode t/m 19 idem;
Tjahaja Sumatra t/m idem;
De Indische Mercuur no. 42;
Weekblad voor Indië no. 21;
De Banier no. 26;
De Bandelier no. 7;
Handelsberichten v/h Min. v. Landbouw;
Vereeniging Moederland en Koloniën afl. III '12;
Aanteekeningen op de Begrooting v. Nederl.-Indië voor het dienstjaar 1913;
Neerlandia no. 10;
Koloniaal Tijdschrift no. 8;
Onze Vloot no. 38.

MEDEDEELINGEN.

Van het Dagel. Bestuur der Vereeniging:

Hoofdbestuursvergadering te houden op Zaterdag den 26sten October 1912, des namiddags ten 2½ ure, in het lokaal der Vereeniging „Oost en West", Heulstraat 17, te 's-Gravenhage. (Art. 7 al. 1 van het Huish. Reglement).

P u n t e n v a n B e h a n d e l i n g:

1e. Opening.
2e. Notulen der vorige Hoofdbestuursvergadering. (Zie Kol. Weekblad 1 Augustus 1912. No. 31.)
3e. Mededeelingen betrekking hebbende op:
a. het Informatie-bureau.
b. het Koloniaal Weekblad.
c. de hulpverstrekking aan de noodlijdenden op het eiland Aruba.
d. het houden van een Koloniale tentoonstelling.

Hetgeen verder ter tafel zal worden gebracht.

E. VAN ASSEN, Secretaris.

Van de Vereeniging „Moederland en Koloniën":

VERGADERING op **Woensdag 23 October 1912**, 's avonds **8 uur**, in *'t Zuid-Hollandsch Koffiehuis te 's-Gravenhage.*
Onderwerp: **De voorstellen der Suriname-Commissie.**
Inleider: Mr. Dr. C. F. SCHOCH, *Hoofd-Directeur der Surinaamsche Bank te Amsterdam.*

Namens het Bestuur:
G. NYPELS, *Secretaris.*

Van het Informatie-Bureau:
(*Heulstraat 17, Den Haag*).

Ter vervulling van de betrekking van **leerling-machinist bij de Gouvernementsmarine in Nederlandsch-Indië** kunnen derwaarts worden uitgezonden personen, niet ouder dan 20 jaar, die met goed gevolg hebben afgelegd het examen bedoeld in het bij het Koninkl. besluit van 15 October 1909 no. 36 (Indisch Staatsblad no. 592) gevoegd programma letter D, waarvan exemplaren voor belanghebbenden verkrijgbaar zijn bij de afdeeling Personeel van het Ministerie van Koloniën; dan wel die met goed gevolg hebben afgelegd een examen overeenkomstig dat voorgeschreven voor het verkrijgen van een voorloopig machinisten-diploma (Nederlandsch Staatsblad 1907, no. 354), of die in het bezit zijn van een einddiploma der Koningin Wilhelminaschool (afd. B) te Batavia, een einddiploma van den machinistencursus der Burgeravondschool te Soerabaja, of een einddiploma der kweekschool voor machinisten te Amsterdam.

Aan de betrekking is verbonden een traktement van 60 gulden 's maands en eene indemniteit voor voeding van 50 gulden 's maands.

Aan de uitzending is verbonden:

a. overtocht voor Gouvernementsrekening als passagiers der tweede klasse;

b. eene gratificatie voor uitrusting ten bedrage van 200 gulden;

g. eene voorloopige bezoldiging van 15 gulden per maand, ingaande met den dag van inscheping naar Ned.-Indië, waarop vóór het vertrek uit Nederland éene maand voorschot kan worden uitgekeerd.

Zij die voor uitzending in aanmerking wenschen te komen moeten zich vóór 1 November a.s. bij gezegeld adres, wenden tot het Departement van Koloniën, onder overlegging van:

a. hun diploma;

b. een bewijs van goed maatschappelijk gedrag, afgegeven na dagteekening dezer bekendmaking door den burgemeester hunner woonplaats;

c. hunne geboorte-akte;

d. een door den burgemeester hunner woonplaats afgegeven certificaat, ten blijke dat voldaan is aan de verplichtingen, welke voor hen uit de wet op de nationale militie zijn voortgevloeid.

In het adres moet worden vermeld of de candidaat gehuwd is, c.q. het aantal zijner kinderen.

Door een vanwege het Departement van Koloniën in te stellen onderzoek zal moeten blijken van physieke geschiktheid voor den Indischen dienst.

(Ned. Staatscourant van 9 October 1912. No. 236.)

Bij het vak van scheepsbouw bij het marine-etablissement te Soerabaja kunnen — in vasten of tijdelijken dienst, maar dan ten minste voor vijf jaren — worden geplaatst twee ervaren ingenieurs met het Nederlandsch diploma van **scheepsbouwkundig ingenieur**, dan wel in het bezit van een daaraan gelijkwaardig buitenlandsch diploma.

Het aanvangstraktement bedraagt 200 gulden per maand, met jaarlijksche verhoogingen gedurende de eerste vijf jaren van 50 gulden 's maands, vervolgens gedurende 6 jaren van 40 gulden en gedurende de daaropvolgende 7 jaren van 30 gulden 's maands en zoo tot een maximum van 1000 gulden 's maands. Een ingenieur die ook het diploma van werktuigkundig ingenieur bezit, treedt bij de aanvaarding van de betrekking dadelijk in het genot van twee traktementsverhoogingen, terwijl de tijd gedurende welken men practisch werkzaam geweest is op het gebied van scheepsbouw of werktuigkunde recht geeft op de toekenning van één of meer van de hierboven genoemde traktementsverhoogingen. Bij verplicht gebruik van een gouvernementswoning wordt een zeker bedrag van het traktement gekort.

Zij die voor uitzending in aanmerking wenschen te komen, moeten zich zoo spoedig mogelijk bij een gezegeld adres aanmelden bij het Ministerie van Koloniën, onder overlegging van:

a. diploma en bewijzen van practische ervaring;

b. geboortebewijs;

c. bewijs van goed maatschappelijk gedrag, na dagteekening dezer afgegeven door de bevoegde autoriteiten, indien het in het buitenland is opgemaakt, bovendien gelegaliseerd bij een Nederlandsch gezantschap of consulaat,

en voor hen, die Nederlander zijn:

d. bewijs van voldoening aan de nationale militie, afgegeven door den burgemeester der betrokken gemeente.

Het request moet inhouden of de adspirant al dan niet is gehuwd en c.q. het aantal en den leeftijd zijner kinderen.

Bij een vanwege het Departement van Koloniën in te stellen geneeskundig onderzoek zal moeten blijken van physieke geschiktheid voor den Indischen dienst.

Aan de uitzending is verbonden:

a. overtocht voor Gouvernementsrekening als passagier der eerste klasse c.q. ook voor het wettig gezin;

b. eene gratificatie voor uitrusting ten bedrage van 1500 gulden;

c. eene voorloopige bezoldiging, bedragende de helft van het in Indië te genieten maandelijksche aanvangstraktement, ingaande met den dag van aankomst te Batavia.

(Nederl. Staatscourant van 10 Oct 1912. No. 237.)

Officiëele Berichten.

Uit de Javasche Courant van 13 Sept. 1912. No. 74.

Benoemingen, enz.

Civiel Departement.

Ontslagen: op verzoek eervol de opzichter Th J. ...de, de klerk Th. A. van der Meer, de onderwijzer A. de Graaf.

Benoemd: tot raadsheer in het Hooggerechtshof ... E. Kruseman; tot 3en commies J. E. ... Kepel.

Belast: met de waarneming der betrekking van ...directeur van 's Lands gevangenis te Soerabaja J. J. Vermeulen.

Gesteld: ter beschikking van den Directeur van ...ciën H. J. Ch. Brunet de Rochebrune.

Ontslagen: op verzoek eervol de wedana van Telaga Raden Widjajabrata.

Tijdelijk werkzaam gesteld: als onderwijzeres te Madioen mej. C. Pino; te Semarang mej. C. J. U. de Beijl.

Militair Departement.

Benoemd: tot hoofdverpleegster mej. A. M. Horné.

Bevorderd: tot 1en luitenant der inf. P. C. J. Scheffelaar.

Uit de Javasche Courant van 17 Sept 1912. No. 75.

Civiel Departement.

Ontslagen: op verzoek eervol de kantoorchef 1e klas A. C. Pruijs van der Hoeven; de 1e commies L. A. C. H. Rijken; de klerk W. H. Trieling; de klerk A. N. Gronovius; de onderwijzer J. Ratumbuisan.

Benoemd: tot resident van Pasoeroean B.Schagen van Soelen; tot notaris te Makassar D. F. W. Boes Lutjens; tot secretaris van de weeskamer te Soerabaja F. J. D. Kamsma; tot adj.-secretaris van de id. te Semarang J. G. C. M. Gosenson; tot boekhouder van de id. te Makassar H. F. E. Boijer; tot adj.-boekhouder bij de id. te Batavia P. F. Apontoweil; tot ass.-resident ter beschikking van den resident der Z.- en O.-afd. van Borneo J. L. Engel; tot adj.-boekhouder te Medan U. Ungerer; tot onderwijzer 2e kl. W. J. Woittiez en J. v. d. Wal; tot directeur der opleidingsschool te Serang D. Rottier; tot directeur der kweekschool te Bandoeng J. D. Winnen; tot 1en onderwijzer te Makassar N. van der Woude.

Geplaatst: te Semarang de adsp.-commissaris van politie S. L. Ostmeijer; te Soerabaja de id. M. F. F. Beltgens.

Benoemd: tot controleur in de res. Madoera C. E. Croes; in Madoera C. J. A. L. T. Hilje.

Geplaatst: in de Z.- en O.-afd. van Borneo de civ.-gezaghebber J. A. W. Coenen.

Benoemd: tot civ.-gezaghebber te Menado P. C. Burkens; tot onderwijzer te Weltevreden N. W. Francken.

Overgeplaatst: naar Sidoardjo de onderwijzer A. Mackay; naar Djokjakarta de onderwijzeres mej. H. P. Berends; naar Kendal de id. Mevrouw A. C. Ypey—Kiel.

Militair Departement.

Verleend: 1 jaar verlof aan den 1en luit. der inf. F. A. Neijs.

Ontslagen: op verzoek eervol de kapt. der inf. J. F. den Ouden.

Bevorderd: tot 1en luits. der inf. L. Drijber en F. C. A. Schulte.

Hersteld: in activiteit de 1e luit. K. A. Boers.

Benoemd: tot plaatselijk commandant te Mr.-Cornelis de majoor H. C. Kerkkamp.

Overgeplaatst: bij het 21e bat. de kapt. J. van Goor; bij het rechterhalf 17e bat. de luit.-kolonel H. W. de Back.

Gesteld: ter beschikking van den chef van het wapen der art. de kapt. H. H. Dingemans.

Gedetacheerd: bij het hoofdbureau van den generalen staf de kapt. W. Lasonder en de 1e luits. P. van Hulstijn, A. J. de Bank Langenhorst en H. G. van Viersen; bij den staf in de 3e mil. afdeeling op Java de kapt. J. V. L. Oppermann.

Overgeplaatst: bij het 3e bat. de kapitein P. C. Koremans; bij het 11e bat. de kapt. J. H. Daam; bij het 9e bat. de 1e luit. F. K. Meeter; bij het 3e depôt-bat. de 1e luit. H. J. Vermeer.

Geplaatst: bij het 21e bat. de 1e luitenant K. A. Boers.

Overgeplaatst: naar Soemedang de kapitein A. J. Ensink.

Geplaatst: te Bandoeng de kapt. J. Brukker.

Vreemde Oosterlingen.

De Javasche Crt. van 17 September bevat een nadere omschrijving van het begrip „Vreemde Oosterlingen", in de bepalingen aangaande de toepasselijk-verklaring der Europeesche wetgeving op de met de Inlandsche gelijkgestelde bevolking.

Bepaald is:

„Onder Vreemde Oosterlingen worden bij de toepassing van deze bepalingen alleen gerangschikt de krachtens artikel 109 van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië met Inlanders gelijkgestelde personen, niet behoorende tot de inheemsche bevolking van Nederl.-Indië."

Verbod van veeinvoer.

Blijkens een in de Javasche Crt. gepubliceerd besluit is tijdelijk verboden:

a. de invoer in Ned.-Indië, met uitzondering van het niet tot het eiland Sumatra behoorend gedeelte der residentie Riouw en Onderhoorigheden, van herkauwende dieren en varkens, afkomstig van Afrika en Azie;

b. de invoer in Ned.-Indië van runderen, afkomstig van de staten Queensland, New South Wales en Victoria van den Australischen Statenbond;

c. de invoer in Ned.-Indië van haar, wol, huiden, horens en gedroogd vleesch, afkomstig van Afrika, Azië en Australië en van versch vleesch, alsmede van hooi en stroo voor veevoeder bestemd, afkomstig van Afrika en Azië.

Vereeniging OOST en WEST

Afdeeling 's-GRAVENHAGE.

Aan het **Bureau LAAN VAN MEERDERVOORT 187**, zijn van **10—12** en van **2—4** uur inlichtingen te oekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken.
Men kan die inlichtingen ook per brief vragen aan den Secretaris der Commissie voor hulp aan werkzoekenden, der heer G. C. A. DE WITT, **Reinkenstraat 56.**

Acht dames en één heer voor pianolessen.

Eene dame voor het geven van lessen in de Eng. taal.

Eene dame voor het geven van lessen in de Fransche, Duitsche en Engelsche taal; hoofdacte middelbaar Engelsch en Lager Fransch en Duitsch.

Jonge Dame (diploma Zang en Muziek) voor hulp in huishouden en les geven aan kinderen.

Een heer, oud-onderwijzer Kweekschool voor Inl. onderwijzers, voor het geven van lessen in de Mal. taal.

Eene jonge dame voor het geven van lessen in teekenen en schilderen.

Twee jonge dames voor Gouvernante naar Indië, waarvan eene H.-acte heeft.

Twee dames v. vioollessen, ook aan eerstbeginnenden.

Vijf jonge dames voor kinderjuffrouw naar Indië, waaronder twee die reeds in Indië waren.

Dame, m. l., Prot., West-Indische, voor gezelschap bij oude dame of voor waarnemen huishouding.

Eene jonge dame, bekend met moderne talen, voor machineschrijven en stenographie.

Drie geg. Ond.-Officieren O.-I. L., waarvan één is gedipl. ziekenverpleger, voor eenig administratiewerk, geldinkasseeren, magazijnmeester.

Eene Dame voor zanglessen.

Twee heeren voor het geven van lessen in Maleisch en Javaansch, waarvan één ook in Indisch Staatsrecht.

Eene Dame v/b. geven v. lessen aan spraakgebrekkigen.

Twee geg. O.-I. mil. v. oppasser of magazijnknecht.

Een heer voor muzieklessen.

Eene Dame voor administratieve werkzaamheden.

Twee bekw. linnennaaisters, waarvan een uit naaien gaat van 9—5 uur.

Beschikb. voor de reis naar Indië twee zeebaboes en 1 mannelijke Inlandsche bediende.

☞ Indische dienstboden kunnen zich aangeven in **LAAN v. MEERDERVOORT 187** voor eene verandering van dienst, of een dienst bij een naar Indië terugkeerende familie; hetzij schriftelijk of mondeling; Voor eene voorloopige opname tot het tijdstip van weder in dienst treden bestaat geen gelegenheid.
Leden van O. en W., geen direct belangh. worden verzocht zoo noodig hunne hulp hierin te willen verleenen.

OPGAVE van Leden der Vereeniging „Oost en West", die zich beschikbaar stellen voor het geven van privaatlessen in Indische talen.

W. B. REGENHARDT, Weimarstraat 309, 's-Gravenhage,	Maleisch, Javaansch, Soendasch, Atjehsch.	gediplomeerd.
A. H. J. G. WALBEEHM, Obrechtstraat 363, 's-Gravenhage,	Javaansch.	
D. A. P. KOK, Edisonstraat 58, 's-Hage,	Maleisch.	
W. F. H. EPKE, v. Slingelandtstraat 151, 's-Hage,	Javaansch.	
Mr. E. RIJKE, Witte Singel 46, Leiden,	Javaansch.	

LEDEN, die in deze opgave opgenomen wenschen te worden, kunnen zich opgeven aan den Secretaris der Vereeniging, Heulstraat 17, 's-Gravenhage.

*** Bij het INFORMATIE-BUREAU van de Vereeniging *„Oost en West"*, **Heulstraat 17, Den Haag,** zijn de navolgende werkjes verkrijgbaar:

a. **Jaarverslag der Vereen. 1911, geldelijke verantwoording van het Hoofdbestuur over het jaar 1911, enz.**

en

Opgave van de Eereleden, de samenstelling der verschillende besturen en commissies.
Prijs: 1 exemplaar f 0.20 en f 0.03 frankeerkosten.

b. **Een Boekje over onze Oost voor hen, die er niet geweest zijn,**
door J. H. en H. B.
Prijs: 1 exemplaar f 0.10, 50 ex. f 2.80;
voor Departementen en Leden der *Maatschappij tot Nut van het Algemeen* **f 2.20** per 50 ex., plus 25 cent voor frankeerkosten.

c. Onze Oost II: **Iets over den Inlander en zijn Zieleleven,**
door T. J. BEZEMER.
Prijs: 1 exemplaar 5 cent, 50 ex. f 2.—;
voor Departementen en Leden der *Maatschappij tot Nut van het Algemeen* **f 1.55 per 50 ex.,** plus 25 cent voor frankeerkosten.

*** Bij het INFORMATIE-BUREAU van de Vereeniging *„Oost en West"*, **Heulstraat 17,** de Firma MARTINUS NIJHOF, **Lange Voorhout 9, Den Haag,** en andere Boekhandelaren zijn verkrijgbaar:

a. **Onze West:**
I. De Kolonie Suriname, door REMAN IRÜS;
II. De Kolonie Curaçao, door M. VICTOR ZWIJSEN, Oud-Rector van het Colegio „Santo Tomás" te Curaçao.
Prijs per exemplaar f 0.25 en f 0.03 frankeerkosten.

b. Staats- en partic. betrekkingen in onze Overzeesche Bezittingen; Werkkring en Vooruitzichten.

No. I. **De Bestuursambtenaren in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: f 0.25 per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.

No. II. **De Geëmployeerde bij de Javasuiker-Industrie.**
Prijs: f 0.20 per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.

No. III. **De Rechterlijke ambtenaar in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: f 0.15 per exemplaar en f 0.01 frankeerkosten.

No. IV. **De Ingenieur in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: f 0.40 per exemplaar en f 0.03 frankeerkosten.

No. V. **De Ambtenaar bij het Boschwezen in Nederlandsch-Indië.**
Prijs f 0.20 per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.

No VI. **De Ambtenaar bij het Onderwijs in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: f 0.25 per exemplaar en f 0.03 frankeerkosten.

Leverancier van H.M. de Koningin

MAISON DE BONNETERIE.

Tijdelijk HULPGEBOUW tegenover het Stadhuis DEN HAAG.

Grootst gesorteerde Magazijnen in elegante Dames- en Kinderconfectie.

N.V. DE HAAN's Bioscope-Theaters
„OLYMPIA-THEATER”
ELITE BIOSCOPE
PRINS HENDRIKPLEIN 3 - Telefoon 6295

ELKE WEEK
SCHITTEREND AFWISSELEND PROGRAMMA
Woensdag, Zaterdag en Zondag MATINÉE.
ENTRÉE: 50 en 25 Cent voor de MATINÉE'S, f 1.—, f 0.75, f 0.50 en f 0.30 voor de AVOND-VOORSTELLINGEN.

A. VAN MEURS v/h. R. TUIJT
Piet Heinstraat 18 : : 's-GRAVENHAGE
TELEFOON 1784

COMPLETE MEUBILEERING
BEHANGERIJ - DECORATEUR
BEDDENMAKERIJ - STOFFEERDERIJ
en VERHUIZINGEN.

NEDERLANDSCHE ELECTRISCHE OXIGENOL of NATUUR WASCH-, BLEEK- en STRIJKINRICHTING
INGERICHT VOLGENS DE EISCHEN DES TIJDS
J. NIEUKERKE, van Diemenstraat 87.
OXIGENOL is zuurstof, vervangt CHLOOR.
Volgens Dr. FURNEÉ's Scheikundige verklaring geheel onschadelijk. Tast de Vezel van het te wasschen Goed niet aan. Ook niet schadelijk voor Gekleurde of Witte Goederen.
Apreteeren van alle soorten GORDIJNEN. Wasschen van DEKENS en SPREIEN.

WAT
brengt ieders belang mede bij de aanschaffing van HEEREN- en KINDERKLEEDING?
DAT
men onberispelijke coupe, soliede stoffen en prima afwerking
KRIJGT VOOR DEN LAAGSTEN PRIJS.
HET AANGEWEZEN ADRES DAARVOOR IS EN BLIJFT
LIJNKAMP's KLEEDINGMAGAZIJN
GROENMARKT, HOEK NIEUWSTRAAT, TEGENOVER HET STADHUIS.

VACANT

GROBBE - COMESTIBLES.
Bankastraat - Fr. Hendriklaan - Theresiastraat.

HOTEL-RESTAURANT
SANTOSA.
Telefoon 1896. - 's-GRAVENHAGE.

Indisch Restaurant
PIEPER BAARS
PRINS HENDRIKPLEIN 3a 3b, 4.
Plat du Jours vanaf f 0.80.
Diners vanaf f 1.—.
Uitzending van alle gerechten en Diners.
Aanbevelend:
L. HANNEMANN, Eigenaar.

Zeer VOORDEELIGE aanbieding
wegens groote voorraden.
Prima FLANEL f 7.80 p. 30 El.
REFORMSTOF f 7.50 p. 30 El.
Zeer fijne, souple SHIRTING f 12.25 p. 54 El.
STERK GRASLINNEN
85 cM. br. f 12.75, 100 cM. br. f 15.75 (63 El). 125 cM. br. f 12.75, 140 cM. br. f 15.50 (42 El). 150 cM. br. f 16.30, 163 cM. br. f 18.75 (42 El). 180 cM. br. f 21.50, 200 cM. br. f 25.20 (42 El). 250 cM. br. f 23.50 p. 24 El.
LINGERIES VOOR INDIË
Elegant en Goedkoop.
VRAAGT STALEN in uw eigen belang.
H. BONEFAAS, *Hengelo (O.), Den Haag, Beeklaan 466.*
Fabriek en Export.

VACANT

I. DE VRIES
GALERIES MODERNES
DEN HAAG - Hoogstraat 4
bericht, dat vanaf HEDEN al de Hoeden voor den a.s. winter GEËXPOSEERD zijn
1STE ETAGE
Beleefde uitnoodiging zonder verplichting tot koopen.
ENORME KEUZE - BILLIJKE PRIJZEN.

Indisch Restaurant
Vereeniging „OOST EN WEST”
LAAN v. MEERDERVOORT 187
Telephoon 2655.
INDISCHE KOKKIE
GROOTE VERSCHEIDENHEID VAN
OOSTERSCHE GERECHTEN.
ZORGZAME EN ZINDELIJKE BEREIDING VERZEKERD.
BILLIJK TARIEF.
TJOBALAH SATOE KALI,
TEMTOENANTI DATANG KEMBALI
Plat du Jour à f 1.50.
Diners vanaf f 1.75.
Uitzending van allerlei Schotels en Gebakken met verhooging van : : bezorgloon. : :

GRANDS MAGASINS
A LA BELLE DENTELLIÈRE
156 NOORDEINDE - DEN HAAG
Echte Kanten en Kunstnaaldwerken
Bezichtiging geheel vrij ::
Geopend van Maandag tot Vrijdag
KANTEN VOOR KABAYA'S
WASCHECHTE LINTEN

